

सूचना

- सदर प्रश्नपुस्तिकेत 80 अनिवार्य प्रश्न आहेत. उमेदवारांनी प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्यास सुरुवात करण्यापूर्वी या प्रश्नपुस्तिकेत सर्व प्रश्न आहेत किंवा नाहीत याची खात्री करून घ्यावी. असा तसेच अन्य काही दोष आढळल्यास ही प्रश्नपुस्तिका समवेक्षकांकडून लगेच बदलून घ्यावी.
  - आपला परीक्षा-क्रमांक ह्या चौकोनात न विसरता बॉलपेनने लिहावा
परीक्षा क्रमांक									
- वर छापलेला प्रश्नपुस्तिका क्रमांक तुमच्या उत्तरपत्रिकेवरील विशिष्ट जागी उत्तरपत्रिकेवरील सूचनेप्रमाणे न विसरता नमूद करावा.
  - (अ) या प्रश्नपुस्तिकेतील प्रत्येक प्रश्नाला 4 पर्यायी उत्तरे सुचविली असून त्यांना 1, 2, 3 आणि 4 असे क्रमांक दिलेले आहेत. त्या चार उत्तरांपैकी सर्वात योग्य उत्तराचा क्रमांक उत्तरपत्रिकेवरील सूचनेप्रमाणे तुमच्या उत्तरपत्रिकेवर नमूद करावा. अशा प्रकारे उत्तरपत्रिकेवर उत्तरक्रमांक नमूद करताना तो संबंधित प्रश्नक्रमांकासमोर छायांकित करून दर्शविला जाईल याची काळजी घ्यावी. ह्याकरिता फक्त काळ्या शाईचे बॉलपेन वापरावे, पेन्सिल वा शाईचे पेन वापरू नये.
(ब) मराठी व इंग्रजी आकलनावरील प्रश्न अनुक्रमे फक्त मराठी व फक्त इंग्रजी भाषेत असतील.
  - सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. यास्तव सर्व प्रश्नांची उत्तरे द्यावीत. घाईमुळे चुका होणार नाहीत याची दक्षता घेऊनच शक्य तितक्या वेगाने प्रश्न सोडवावेत. क्रमाने प्रश्न सोडविणे श्रेयस्कर आहे. पण एखादा प्रश्न कठीण वाटल्यास त्यावर वेळ न घालविता पुढील प्रश्नाकडे वळावे. अशा प्रकारे शेवटच्या प्रश्नापर्यंत पोहोचल्यानंतर वेळ शिल्लक राहिल्यास कठीण म्हणून वगळलेल्या प्रश्नाकडे परतणे सोईस्कर ठरेल.
  - उत्तरपत्रिकेत एकदा नमूद केलेले उत्तर खोडता येणार नाही. नमूद केलेले उत्तर खोडून नव्याने उत्तर दिल्यास ते तपासले जाणार नाही. एकापेक्षा जास्त उत्तरे नमूद केल्यास ते उत्तर चुकीचे धरले जाईल व त्या चुकीच्या उत्तराचे गुण वजा केले जातील.
  - (अ) प्रस्तुत परीक्षेच्या उत्तरपत्रिकांचे मूल्यांकन करताना उमेदवारांच्या उत्तरपत्रिकेतील योग्य उत्तरांनाच गुण दिले जातील. तसेच “उमेदवारांचे वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी स्वरूपाच्या प्रश्नांची सर्वात योग्य उत्तरेच उत्तरपत्रिकेत नमूद करावीत.”
(ब) प्रश्नपत्रिकेतील सर्व प्रश्नांकरिता उमेदवारांनी सोडविलेल्या प्रत्येक चुकीच्या उत्तरासाठी एक तृतायांश गुण वजकरण्यात येतील.

ताकीद

ह्या प्रश्नपत्रिकेसाठी संस्थेने विहित केलेली वेळ संपेपर्यंत ही प्रश्नपुस्तिका संस्थेची मालमत्ता असून ती परीक्षाकक्षात उमेदवाराला परीक्षेसाठी वापरण्यास देण्यात येत आहे. ही वेळ संपेपर्यंत सदर प्रश्नपुस्तिकेची प्रत/प्रती, किंवा सदर प्रश्नपुस्तिकेतील काही आशय कोणत्याही स्वरूपात प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणे कोणत्याही व्यक्तीस पुरविणे, तसेच प्रसिद्ध करणे हा गुन्हा असून अशी कृती करणाऱ्या व्यक्तीवर शासनाने जारी केलेल्या “परीक्षांमध्ये होणाऱ्या गैरप्रकारांना प्रतिबंध करण्याबाबतचा अधिनियम “82” यातील तरतुदीनुसार तसेच प्रचलित कायद्याच्या तरतुदीनुसार कारवाई करण्यात येईल व दोषी व्यक्ती कमाल एक वर्षाच्या कारावासाच्या आणि/किंवा रुपये एक हजार रकमेच्या दंडाच्या शिक्षेस पात्र होईल.

तसेच या प्रश्नपत्रिकेसाठी विहित केलेली वेळ संपण्याआधी ही प्रश्नपुस्तिका अनधिकृतपणे बाळगणे हा सुद्धा गुन्हा असून तसे करणारी व्यक्ती संस्थेच्या कर्मचारीवृंदापैकी, तसेच परीक्षेच्या पर्यवेक्षकीयवृंदापैकी असली तरीही अशा व्यक्तीविरुद्ध उच्च अर्थानुसार कारवाई करण्यात येईल व दोषी व्यक्ती शिक्षेस पात्र होईल.

पुढील सूचना प्रश्नपुस्तिकेच्या अंतिम पृष्ठावर पहा.

पर्यवेक्षकांच्या सूचनेविना हे सील उघडू नये

कच्च्या कामासाठी जागा/SPACE FOR ROUGH WORK

I. P. Sir's Success Academy

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 1 ते 5 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

माणसाला आपण सुंदर दिसावं, यासाठी विविध मार्ग अनुसरावे असं वाटू लागलं. त्याचं कारण म्हणजे आरसा. पहिल्यांदा संध पाण्यात स्वतःचं प्रतिबिंब पाहिल्यानंतर हे आपलंच आहे, असं जेव्हा माणसाच्या लक्षात आलं त्यावेळी आपण अधिक चांगलं दिसावं असं त्याला वाटू लागलं आणि त्यातून तो अधिक चांगलं दिसण्याच्या खटपटीस लागला असावा, असं आपण म्हणू शकतो. यातूनच पुढं आरशांची निर्मिती झाली. पृथ्वीवरील जवळजवळ प्रत्येक संस्कृतीमध्ये आरशांची स्वतंत्रपणे निर्मिती झाली. तसेच आरसा फुटणं ही मीठ सांडण्याइतकीच घोर अपशकुनी घटना मानण्यात येऊ लागली. मीठ ही सर्वच प्राण्यांची जीवनावश्यक गरज आहे. त्या गरजेइतकीच महत्त्वाची गरज असं आरशाला स्थान मिळालं, असं या समजुतीवरून स्पष्ट होतं. तसेच हे आरसे खूप जपले जायचे हेही दिसून येतं.

आरशाचा अगदी प्राचीन पुरातत्त्वीय पुरावा इ.स.पू. सहाव्या सहस्रकातला आहे. काताल ह्युक नावाचं एक मोठं गव सध्याच्या मध्य तुर्कस्थानात पाषाण युगात वसलेलं होतं. तिथं दहा स्त्रियांच्या कबरी सापडल्या. या कबरीत त्या सांगाड्यां-बरोबर खूप चकाकी असलेले आरसे मिळाले. हे आरसे ऑक्सिडियन नावाच्या ज्वालामुखीजन्य काचेचे होते. ऑक्सिडियम म्हणजे एकदम थंड झालेला लाव्हा. ही काच बरीच कठीण असे. अशा परिस्थितीत ही काच घासून तिला चकाकी आणणे, त्यावर एकही ओरखडा उटू न देता त्या काचेचा आरसा बनवणे हे फार कष्टाचं आणि कौशल्याचं काम आहे. 1960 नंतर काताल ह्युकचं उत्खनन सुरू झालं तेव्हा हे आरसे पाहून ब्रिटिश पुरातत्त्वशास्त्रज्ञ चकित झाले.

कोलंबसपूर्व काळातही अमेरिकन इंडियनांनी ऑक्सिडियन आणि इतर खनिजांच्या साहाय्यानं आरसे तयार केले होते. पेरूमधल्या इंकांनी इंकाज-स्टोन नावाच्या ज्वालामुखीजन्य खडकापासून आरसे बनवले होते. अँझटेक जमातीने ऑक्सिडियन आणि पायराईट (आयर्न सल्फाईड) पासून जादूटोणा आणि धार्मिक समारंभात वापरण्यासाठी आरसे बनवायला सुरुवात केली. अँझटेकांच्या अनेक मूर्तींच्या डोळ्यांत ऑक्सिडियनचे छोटे-छोटे आरसे बसवले जात असत. मेक्सिकोतल्या उत्खननात जागोजागी अशा मूर्ती आढळल्या आहेत. या प्रकाश परावर्ती डोळ्यांमुळे त्या मूर्ती फारच भीतिदायक दिसत.

युरोप, आफ्रिका आणि आशियामध्ये बऱ्याच ठिकाणी खूप पॉलिश केलेले तांब्याचे पत्रे आरसे म्हणून वापरले जात असत. इजिप्तमध्ये इ.स.पू. 3900 मध्ये असे आरसे बनवले जात होते. सिंधू संस्कृतीतही साधारणपणे याच सुमारास अशा तऱ्हेचे आरसे बनविण्यात येऊ लागले होते. त्या आरशांची निर्मिती हा उत्कृष्ट कारागिरीचा नमुना मानला जातो. या आरशांना सोनं चांदीची चौकट असून त्या अर्धमूल्यवान रत्ने बसविण्यात येत. हे आरसे कमरपट्ट्यात लटकविण्याची सोय असे. या आरशांवरून व्यक्तीचं सामाजिक स्थान कळण्यासही मदत होत असे.

1) प्राचिन काळात मध्य तुर्कस्थानातील लोक आरसे बनवण्यासाठी कशाचा उपयोग करत होते?

अ) ऑक्सिडियन   ब) इंकाज स्टोन   क) पायराईट

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ   2) फक्त अ, ब   3) फक्त अ, क   4) वरील सर्व

2) उताऱ्यावरून प्राण्यांची जीवनावश्यक गोष्ट कोणती नाही हे लक्षात येते?

अ) आरसा   ब) मीठ

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ   2) फक्त ब   3) दोन्ही   4) दोन्ही नाही.

3) उताऱ्यावरून आरशाचा वापर कशासाठी केला गेला हे लक्षात घेते?

- अ) आपली प्रतिमा बघण्यासाठी
ब) जादूटोना करण्यासाठी
क) धार्मिक समारंभात वापरण्यासाठी

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ, ब   2) फक्त अ, क   3) फक्त ब, क   4) वरील सर्व

4) उताऱ्यावरून पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य ठरते?

- अ) अधिक चांगले दिसण्याच्या प्रयत्नातून आरशाची निर्मिती झाली.
ब) आतापर्यंतच्या पुराव्यातून हे स्पष्ट होते की इ.स.पू. 6000 वर्षापूर्वी पहिला आरसा तयार केला होता.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ   2) फक्त ब   3) दोन्ही   4) दोन्ही नाही.

5) अयोग्य विधान निवडा.

- अ) तांब्याच्या पत्र्यांना पॉलिश करून आरसे तयार करण्यासाठी जास्त कौशल्याची गरज नसते.
ब) युरोप, आफ्रिका आणि अमेरिकेत असे आरसे वापरण्यात आले.
क) या आरशांवरून एखाद्या व्यक्तीचे सामाजिक स्थान लक्षात येत असे कारण या आरशांना चकाकी जास्त असे.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ, ब   2) फक्त क   3) फक्त अ, क   4) वरील सर्व

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 6 ते 10 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

19 व्या शतकातील जवळजवळ सर्वच रोमँटिक कवी नैतिक प्रेरणेने भारलेले होते. कार्यक्षेत्राच्या निवडीतील फरकामुळे जीवनाच्या व्यवहारी आणि बाह्य बाजूच्या मूल्यमापनात तफावत होणे अटळ असले तरी अंतर्दुःखी एखादा कवी आणि एखादा राजकरणी वा समाजसेवक यांची जीवनजाणीव अथवा जीवनविषयक प्रतिक्रिया समान असू शकते, कारण दोघांच्या मनात खोलवर समान नैतिक प्रेरणा आणि मूल्ये असू शकतात. अर्थात मी असे सुचवीत नाही की, ज्या अर्थाने शेलेली पुरा पुरा रोमँटिक होता त्या अर्थाने गांधीही रोमँटिक होते. तरीही गांधी आणि शेलेली यांच्या जीवनात रोमँटिक चेतना वा प्रवृत्ती ही प्रधान प्रेरणा होती. उद्दिष्टांच्या संदर्भानुसार गांधीवादाची व्याख्या करणे शक्य आहे. परंतु रोमँटिसिझमची निश्चित व्याख्या दुरापास्त आहे. येथे एवढे आग्रहाने नमूद करणे आवश्यक आहे की, रोमँटिक्स हे वास्तव पूर्णपणे विसरून केवळ सौंदर्याच्या चेतनेने झपाटलेल्या स्वप्नसृष्टीत अहोरात्र विहार करणारे रसज्ञ (aesthetes) नव्हते. खरे तर, या कवी आणि तत्त्वज्ञांच्या विचार आणि कृतींमध्ये एक तीव्र नैतिक निकड (a fierce moral urgency) कार्यरत होती. आणि तिने त्यांच्या आविष्काराला द्रष्टेपणाचे (prophetic) तेज दिले होते. एक अविरत नैतिक आणि सामाजिक चिंता त्यांच्या जीवनावर छायेप्रमाणे पसरली होती; ती त्यांना सतत अस्वस्थ करत होती. मानवी जीवनातील, विशेषतः संस्कृतीच्या उभारणीतील अपुरेपणा अथवा दोष त्यांना तीव्रतेने जाणवत होते आणि त्यासंबंधीची त्यांची तळमळीची प्रतिक्रिया म्हणजेच त्यांचे लिखाण होते. म्हणूनच शेलेली काव्य हे नैतिक कृतीच मानत असे.

रोमँटिक प्रतिभावंतांची सामाजिक चिंता मुख्यतः 19 व्या शतकाच्या पहिल्या अर्धातील झालेल्या मूलगामी परिवर्तनामुळे झाली. तो बदल म्हणजे समाजाचे सामन्तशाहीतून भांडवलशाहीत झालेले संक्रमण. या परिवर्तनाचे काही नैतिक आणि सांस्कृतिक स्वरूपाचे अनुषंगिक बदल महत्त्वाचे ठरले. रोमँटिक दृष्टीतून हे बदल जीवनाला संघटित करणाऱ्या पायाभूत मूल्यरचनेतीलच बदल

10) 19 व्या शतकात समाजात झालेल्या मूलगामी परिवर्तनामुळे .....

- अ) नागरिकरण झाले.
 ब) निसर्गमानव लुप्त होऊन त्याची जागा नरमानवाने घेतली.
 क) धर्म आणि धार्मिकता नष्ट झाली.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ बरोबर
 2) फक्त अ, ब बरोबर
 3) फक्त अ, क बरोबर
 4) अ, ब, क सर्व बरोबर

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 11 ते 15 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

आपण लोकशाहीचे जे काही केले आहे, त्यामुळे तिच्यात ज्या विकृती निर्माण झाल्या आहेत त्यांच्या पलीकडे अशी काही मिथके आहेत की, ज्यांच्यावर आपली संसदीय पद्धत आधारित आहे. ही मिथके स्वातंत्र्य व लोकशाही यांच्याशी इतकी निगडित आहेत की, कोणी त्यांच्या खरेपणाबद्दल नुसता प्रश्न जरी विचारला, तरी त्यांच्यावर 'स्वातंत्र्य व जे काही चांगले आहे त्याचा शत्रू' असल्याचा आरोप करण्यात येईल.

सामान्य माणूस स्वतःच्या हिताचाच विचार करतो. आपल्याला आता आणि इथे किती फायदा होणार आहे, याचा तो विचार करतो, देशाच्या हिताचा नाही; बरेचदा स्वतःच्याही दूरगामी हिताचा नाही. खोटी आश्वासने व स्वप्ने यांमध्ये तो सहज वाहवत जातो, अगदी नुसत्या घोषणांनी किंवा हेवा, द्वेष, भीती, लोभ, अंधश्रद्धा यांनी सुद्धा. भोंदू माणसांचा त्यांच्यावर सहज प्रभाव पडतो. धादांत थापांना तो बळी पडतो. अर्थात त्याला नंतर उमगते की, हा माणूस भोंदू होता, त्या थापा होत्या; पण तोपर्यंत त्यानेच सत्तेवर बसवलेल्या माणसाने केलेले नुकसान भरून निघण्यास उशीर झालेला असतो. जर नेत्यात काही चांगुलपणा असेल, तर त्याच्या चुकांची जाणीव दीर्घ काळानंतर होते. उदाहरणार्थ श्रीमती गांधी आणि आणीबाणी:, श्रीमती गांधी आणि विघातक समाजवादी अर्थशास्त्र; श्रीमती गांधी आणि भिद्रनवालेंना दिलेले उत्तेजन; श्रीमती गांधी आणि नॅशनल कॉन्फरन्स सरकारची बडतर्फी ... आपण त्यांच्यावर एवढा विश्वास ठेवण्यात मोठी चूक केली, असे कोणाला वाटणार नाही? पण तोपर्यंत नुकसान होऊन गेले होते, नेत्याचे सुद्धा!

माणसाला व्यक्तिशः स्तुती करून हरभय्याच्या झाडावर सहज चढवता येते; समाजाला तर अगदी सहज. त्यांच्या आकांक्षांना सहज भडकावता येते. मग ह्या आकांक्षा पुऱ्या झाल्या नाहीत की दुसऱ्यांना खाली ओढण्यासाठी सुद्धा लोकांना सहज उद्युक्त करता येते. समाजवादी अर्थशास्त्राच्या बाबतीत हेच इंधन वापरले गेले आणि आता आरक्षणाच्या बाबतीत सुद्धा तेच वापरले जात आहे. पत्रकारांना वाटेल ते लिहिण्याचे स्वातंत्र्य आहे, हे जितके खरे आहे तितकेच त्यांचा वापर करून हवे ते छापूनही आणता येते, हेही लक्षात ठेवले पाहिजे. लोकशाही पद्धतीत मतदारांना निर्णयाचा अधिकार देताना त्यांची किती सहजपणे दिशाभूल करता येते, हेही लक्षात ठेवले पाहिजे. ही गोष्ट ओळखून असणारे निर्लज्ज राज्यकर्ते निर्दावतात व आपण लोकांना काही काळ कोणत्याही भ्रमात ठेवू शकतो, असे त्यांना वाटू लागते. आपले विरोधक लोकांची दिशाभूल करून आपल्याला खाली खेचतील ह्या भीतीने काही जण निष्क्रिय होतात.

11) लेखकाच्या मते .....

- अ) सध्याच्या आपल्या लोकशाहीत अनेक त्रुटी आहेत.
 ब) आपली संसदीय पद्धत अनेक दंतकथांवर आधारीत आहे.
 वरीलपैकी काय योग्य आहे?

- 1) फक्त अ
 2) फक्त ब
 3) दोन्ही
 4) दोन्ही नाही.

12) सामान्य माणूस दरवेळी .....

- अ) स्वतःचा जवळचा फायदा बघतो.
 ब) देशाचा फायदा बघत नाही.
 क) स्वतःचे दूरगामी हित बघत नाही.
 योग्य पर्याय निवडा.

- 1) फक्त अ, ब बरोबर
 2) फक्त अ, क बरोबर
 3) फक्त ब बरोबर
 4) अ, ब, क सर्व बरोबर

13) आपल्या सत्तेतील नेत्याने केलेल्या चुकांमुळे काय होते?

- अ) सामान्य लोकांचे नुकसान होते.
 ब) समाजाच्या न भरून येणारे नुकसान होते.
 क) नेत्यांचे नुकसान होते.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ वगळता सर्व
 2) फक्त ब वगळता सर्व
 3) फक्त क वगळता सर्व
 4) वरील सर्व

14) योग्य विधान निवडा.

- अ) व्यक्ती पेशा समाजाला खोटी स्तुती लवकर भावते आणि त्यांच्या आकांक्षांना लवकर भडकावता येते.
 ब) समाजाच्या आकांक्षा पूर्ण न झाल्यास समाज दुसऱ्यांचे नुकसान करण्यासाठी लगेच तयार केला जातो.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ
 2) फक्त ब
 3) दोन्ही
 4) दोन्ही नाही.

15) आजच्या लोकशाहीतील दोष कोणते?

- अ) खोटी आश्वासने देऊन लोकांची फसवणूक होते.
 ब) पत्रकारांवरील नियंत्रण वाढवून पाहिजे ते छापले जाते.
 क) मतदारांना निर्णयाचा अधिकार दिला जातो.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ, ब
 2) फक्त अ
 3) फक्त ब, क
 4) वरील सर्व

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारीत 16 ते 20 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

समजा जगातल्या सर्व देशांनी भविष्यकालाचे भीषण चित्र पाहून शेवटी लोकसंख्या अगदी आटोक्यात आणली, धान्याचे उत्पादन नवनवीन साधनांनी किती तरी वाढले, समुद्रातले मासे आणि इतर गोष्टी यांनीही अन्न पुरवठ्याला प्रचंड हातभार लावला. पण या गोष्टींना काही स्पष्ट मर्यादा आहेत, सीमा आहेत आणि त्यांचे कारणही स्वच्छ आहे. शेवटी पृथ्वी या ग्रहालाच मर्यादा आहे. आणून आणून किती जमीन लागवडीखाली आणणार? आणि सागरातून होऊन होऊन किती अन्नाचा पुरवठा होणार? लोकसंख्या आटोक्यात ठेवून, जास्तीत जास्त धान्य उत्पादन करून आपण एकच गोष्ट साधत आहोत. आजचे मरण उद्यावर ढकलीत आहोत. पण एक ना एक दिवस अशी पाळी येणारच की पृथ्वीवर रहायला माणसांना जागा उरणार नाही; जेवायला अन्न मिळणार नाही. ही गोष्ट अगदी अटळ आहे. अनिवार्य आहे. या संकटातून सुटका नाही आणि ज्या दिवशी खरोखरच ही परिस्थिती निर्माण होईल त्या दिवशी मानवाला त्याला हवे तसे राहण्याचा, जीवन जगण्याचा हक्कच नष्ट होईल.

जीवन जगण्याच्या याच हक्कासाठी माणसाने अमेरिका, ऑस्ट्रेलिया ही खंडे शोधली, तिथे वस्ती केली. हा तर अलिकडचा इतिहास आहे. सर्वांना ज्ञात असलेला. हीच संधी आपल्या पुढच्या पिढ्यांना मिळायला नको? या भीषण संकटाला तेंड देण्याचा एकच मार्ग, एकच पर्याय आहे. अंतराळात असे ग्रह शोधून काढणे की ज्यांच्याशी आपण 'जमवून' घेऊ शकू, तिथे वसाहती निर्माण करू शकू आणि यासाठी हवा अंतराळप्रवास! अंतराळ प्रवासासाठी ज्य्यत तयारी करणे हे आजच्या मानवाचे कर्तव्य आहे. आजची जी पिढी तिच्या या कर्तव्यात कसूर करील तिला इतिहास क्षमा करणार नाही. अशा पिढीच्या नादानपणामुळे आपले वंशज दुष्काळाच्या खाईत लोटले जाण्याचा धोका आहे. हा धोका काल्पनिक नाही. ही परिस्थिती सत्य आहे.

एस्किमो लोकांना इजिप्तमध्ये आणून सोडले तर ते काय जगू शकणार नाहीत? निश्चित जगतील. हवामानाशी जुळते घेऊन एस्किमो लोक अगदी इजिप्तमध्येसुद्धा रूळतील. आपले नातू, पणतू अफाट अंतराळावर आपली प्रचंड अंतराळयाने घेऊन स्वारी करतील, काही ग्रह ताब्यात घेतील आणि तिथे वसाहतीही निर्माण करतील यात संशय नाही; पण त्यांना तशी संधी आपण प्राप्त करून द्यायला पाहिजेत आणि त्यासाठी हातात घ्यायला पाहिजेत अंतराळ प्रवासाच्या योजना!

16) योग्य विधान निवडा.

अ) मनुष्य अंतराळातील कोणत्याही ग्रहावर जमवून घेऊ शकतो.

ब) एक दिवस असा येईल की पृथ्वीवर मनुष्यास राहण्यासाठी जागाच शिल्लक राहणार नाही.

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ

2) फक्त ब

3) दोन्ही

4) दोन्ही नाही.

17) एस्किमो लोकांचे उदाहरण लेखक कशासाठी देतात?

1) मानवाचे स्थलांतर अनिवार्य आहे, यासाठी

2) मानवाचा परिस्थितीशी जुळवून घेण्याचा गुण लक्षात आणून देण्यासाठी

3) मानवाच्या मर्यादा अधोरेखित करण्यासाठी

4) मानवाची जीवनपद्धती समजून घेण्यासाठी

हे शब्द ऐकून नीश्टाटच्या पाठीच्या कण्यातून भीतीची लहर चमकून गेली. “आमच्या सर्वोच्च नेत्यांनाही काय घडतंय याचा नीट अंदाज येत नव्हता.”

पण लवकरच सगळ्यांना कळून चुकलं की हा सीमेवरचा साधासुधा कुरबुरीचा किंवा गैरसमजाचा प्रकार नव्हता. तीस लाख जर्मन सैनिक, हजारो रणगाडे आणि हजारो विमानं वापरून सोव्हिएत महासंघावर जबरदस्त हल्ला चढविण्यात आला होता. बाल्टिक समुद्रापासून ते दक्षिणेत काळ्या समुद्रापर्यंत 2900 किलोमीटर लांबीच्या सरहद्दीवरून जर्मन फौजा सोव्हिएत प्रदेशात पुढे घुसत निघाल्या होत्या.

21) पुढील विधाने विचारात घ्या.

- अ) सोव्हिएत महासंघाचा संरक्षणमंत्री युद्धासाठी सैन्य तयार ठेवण्यास सांगत होता मात्र हल्ला करण्याची सूचना देत नव्हता.
ब) जर्मनीने सोव्हिएत महासंघावर खरेच आक्रमण केले आहे का, याबाबत तो साशंक होता.

योग्य पर्याय निवडा.

- 1) विधान अ, ब दोन्ही योग्य असून विधान ब हे अ चे कारण आहे.
- 2) विधान अ, ब दोन्ही योग्य असून विधान ब हे अ चे कारण नाही.
- 3) विधान अ आणि ब दोन्ही चूक
- 4) विधान अ बरोबर तर ब चूक

22) हिटलरच्या सोव्हिएत महासंघावरच्या आक्रमणाला ..... हे नाव देण्यात आले होते?

- 1) ऑपरेशन टिमोशंका
- 2) ऑपरेशन बार्बारीसा
- 3) ऑपरेशन निश्टाट
- 4) यापैकी नाही.

23) जर्मनीने सोव्हिएत महासंघावर ..... बाजूने हल्ला केला.

- 1) पश्चिम (West)
- 2) पूर्व (East)
- 3) वायव्य (North-west)
- 4) निश्चितपणे सांगू शकत नाही.

24) उताऱ्यात जर्मनीने सोव्हिएत महासंघावर केलेल्या आक्रमणाचे वर्णन कसे आले आहे?

- अ) तीस लाख जर्मन सैनिक
ब) हजारो रणगाडे
क) हजारो विमाने

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ, ब
- 2) फक्त ब, क
- 3) फक्त अ, क
- 4) वरील सर्व

25) योग्य विधान निवडा.

- अ) मिखाईल नीश्टाट हा लष्करी मुख्यालयात सिग्नल ऑपरेटर म्हणून काम करत होता.
ब) त्याकाळी संदेशांची देवाणघेवाण करण्यासाठी फक्त तार उपयोगात होती.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ
- 2) फक्त ब
- 3) दोन्ही
- 4) दोन्ही नाही.

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारीत 26 ते 30 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

गेली काही कोटी वर्षे बेडूक या उभयचरी प्राण्यांनी टिकाव धरला. या काळात इतर अनेक प्राणी 'कितती एकटे जन्मले आणि मेले' या उक्तीनिसार पृथ्वीवर वावरले आणि नंतर त्यांचा निर्वंशही झाला. यात डायनोसॉरॉंपासून बुली मॅमथ सारख्या हत्तीच्या पूर्वजांचा समावेश होता. या सर्व काळात बेडूक (फ्रॉग), भेक (टोड), सॅलामॅंडर यासारखे उभयचरी प्राणी मात्र टिकून होते. एवढंच नव्हे तर त्यांची संख्या आणि जाती वाढल्या होत्या. आज मात्र या उभयचरी प्राण्यांची संख्या झपाट्याने कमी होत चालली आहे. ती का कमी होत आहे, याची कारणं शोधणाऱ्या शास्त्रज्ञांत एकमत नाही, हे खरं पण अलास्काच्या बर्फाळ प्रदेशापासून विषुववृत्तीय पर्जन्यारण्याच्या प्रदेशापर्यंत सर्वदूर उभयचरी प्राण्यांची पीछेहाट होत असल्याची चिन्हं आढळून येतात.

आपल्याला असं वाटेल की समजा बेडूक कमी झाले तर त्याचा आपल्याला काय तोटा होणार आहे? फारतर बेडकांच्या तंगड्या खाणाऱ्यांना एक पदार्थ खायला कमी मिळेल; पण ते इतकं सोपं नाही. बेडकांच्या आरोग्याचा आणि मानवी आरोग्याचा संबंध आहे. बेडकांना पर्यावरणाचे दर्शक मानण्यात येतं. पर्यावरणातील बदलांचे प्रतिबिंब बेडकांमध्ये अगदी लगेच पडते. त्यामुळे हे बदल धोकादायक असतील तर आपल्याला लगेचच सावधगिरीची सूचना मिळते. बेडकांच्या अंड्यांवर कवच नसते. यामुळे ती अंडी ज्या पाणथळ जागेत घातली जातात; तेव्हा त्या पाण्यात येणाऱ्या पदार्थांचा, त्या पाण्यात साठलेल्या प्रदूषकांचा किंवा वातावरणातून पाण्यात मिसळणाऱ्या घटकांचा या अंड्यातील जीवांवर लगेच परिणाम होतो. या अंड्यातून बाहेर पडणारे बेडकामासे पाण्यातला ऑक्सिजन घेतात. पाणवनस्पती खातात; यामुळे पाण्यात विरघळणाऱ्या हवेचा आणि पाणवनस्पतींनी शोषून घेतलेल्या रसायनांचा त्यांच्यावर परिणाम होतो. पूर्ण वाढलेल्या बेडकाची त्वचा अतिशय पातळ असते. ती सतत ओली राखणं अत्यावश्यक ठरतं. त्यामुळे बेडकांवर हवा, पाणी, पाऊस आणि ऊन यांचा परिणामही लगेच दिसून येतो. यामुळे पर्यावरणात दुष्परिणामकारक बदल घडू लागले तर त्या धोक्यांची जाणीव बेडकांच्या अभ्यासातून आपल्याला लगेच होते.

26) योग्य विधान निवडा.

अ) जेव्हा डायनोसॉर, बुली मॅमथ सारखे प्राणी पृथ्वीवरून नष्ट होत होते तेव्हा मात्र बेडकासारखे प्राणी संख्येने वाढत होते मात्र त्यांच्या जातीची संख्या वाढली नाही.

ब) आजच्या काळात मात्र बेडकांची संख्या कमी होताना दिसते.

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ

2) फक्त ब

3) दोन्ही

4) दोन्ही नाही.

27) पुढील विधाने विचारात घ्या.

अ) बेडूक हा उभयचर प्राणी आहे.

ब) पृथ्वीवर अनेक प्राणी नष्ट झाले.

क) उभयचर प्राणी फक्त विषुववृत्तीय पर्जन्यारण्याच्या प्रदेशात आढळतात.

वरीलपैकी काय चूक आहे?

1) फक्त अ

2) फक्त ब

3) फक्त क

4) वरीलपैकी एकही नाही.

28) पुढील विधाने विचारात घ्या.

- अ) पानवनस्पतींनी शोषून घेतलेल्या रसायनांचा बेडूकमाशांवर हानीकारक परिणाम होतो.
 ब) बेडूकमासे हवेतील ऑक्सिजनसोबतच पाण्यातील विरघळणारा ऑक्सिजन घेतात.

योग्य पर्याय निवडा.

1) विधान अ आणि ब दोन्ही बरोबर	2) विधान अ आणि ब दोन्ही चूक
3) विधान अ बरोबर तर ब चूक	4) विधान अ चूक तर ब बरोबर

29) पुढील विधाने विचारात घ्या.

- अ) बेडकांना पर्यावरणाचे दर्शक मानले जाते कारण पर्यावरणातील बदल बेडकांमध्ये लगेचच जाणवतो.
 ब) बेडकांची संख्या कमी होण्यास जागतिक तापमानवाढ कारणीभूत ठरली आहे.

वरीलपैकी कोणते विधान बरोबर ठरते?

1) फक्त अ	2) फक्त ब	3) दोन्ही	4) दोन्ही नाही.

30) अयोग्य विधान निवडा.

- अ) बेडकांच्या आरोग्याचा आणि मानवी आरोग्याचा प्रत्यक्ष संबंध आहे.
 ब) बेडकाची त्वचा अतिशय पातळ आणि ओली असते.
 क) पर्यावरणातील प्रतिकूल बदलांचा प्रभाव बेडकांवर ठळकपणे जाणवतो.

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ	2) फक्त ब	3) फक्त क	4) वरील सर्व

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 31 ते 35 प्रश्नांची उत्तरे द्या.

संस्कृतीच्या संदर्भात आपल्या संस्कृतीची अशी जाणवी असणे - सतर्कता (self-reflective) असणे आवश्यक आहे. ही सतर्कता जितकी जास्त, तेवढे योग्य होईल, फक्त ती सत्यासाठी असावी. मिरवणारे व आक्रमक असे संस्कृतीभान अनुचित आहे. आपले व बाहेरचे यांत सहज संवाद हवा. 'माझ्या घराच्या खिडक्या खुल्या आहेत. सर्व विचारांची हवा त्यात खेळेल. मात्र माझे पाय माझ्या घरात घट्ट असतील.' ही गांधीजीची भूमिका इथे लागू पडते. भारतीय संस्कृतीचा विचार करणाऱ्या समाजपुरुषांनी आपल्या संस्कृतीचे निरूपण, नवरचना करणे ही आपल्या लोकांप्रती असलेली आपली जबाबदारी मानली होती. वसुधैव कुटुंबकम् हे तत्त्व मानले, तरी माझा म्हणून काही समाज असतो, त्याची जबाबदारी मानून त्यांनी मांडणी केली.

त्या दृष्टीने भारतीय संस्कृतीचा विचार केला, तर त्यात दोन प्रवाह आढळतात. पहिला प्रवाह, ती जगातील तत्कालीन सर्व संस्कृतींच्या संदर्भात बहुविधता असलेली व बहुविधतेचा आदर करणारी संस्कृती होती. उदाहरणार्थ, या संस्कृतीतील भाषिक व्यवहार पाहता येतील. संस्कृत किंवा पाली या भाषांना विशिष्ट काळात महत्त्व होते. मात्र वसाहतपूर्व काळात भारतातल्या विभिन्न भाषांत तेढ नव्हती. अगदी मायभाषेचा अभिमान असला, तरी अनेक कुटुंबे बनारस व अन्यत्र गेली; सहजपणे त्यांनी तेथील भाषा स्वीकारली. घरात अगदी मराठी असली, तरी ते मराठी भाषक तेथले बनले. पानिपत, गढवाल, तंजावरच्या मराठी कुटुंबांना आपण मूळ मराठी आहोत ही ऐतिहासिक वस्तुस्थिती माहीत असली, तरी तेथीलच एक होण्यात त्यांना काही अवघड वाटले नाही. एका मर्यादेपलीकडे आपल्या वेगळेपणाची जाणीव व खंत त्यांना नव्हती, नाही व त्यांच्या आसपासच्या अन्य भाषिकांनी त्यांना सहज आपले केले. भाषक राज्ये निर्माण झाल्यावर भाषा हा अस्मितेचा निर्णायक मुद्दा बनला. आपल्याकडे भाषा हा जीवनाचा निर्णायक

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 36 ते 40 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

अणू हा रासायनिक दृष्ट्या मूलद्रव्याचा लहानात लहान घटक आहे. पण विसाव्या शतकात या अणूचीही विभागणी त्याच्या घटक कणांत (मूलकणांत) करता येते. हा सिद्धांत मान्यता पावला. या शतकांत सर्व अणूंत आढळणारा एक ऋण विद्युत भारित कण म्हणून इलेक्ट्रॉन प्रसिद्धी पावला. इलेक्ट्रॉन ही संज्ञा सर्वप्रथम जी. स्टोनी यांनी 1891 साली विद्युत भाराच्या एककास उद्देशून वापरली. अशा मूलभूत एककाची कल्पना फॅराडे यांनी विद्युत विश्लेषणासंबंधी केलेल्या कार्यावरून निघाली.

अत्यंत कमी दाब असलेल्या नळीतील वायूमधून विद्युत विसर्जन केल्यास ऋण किरण मिळतात व या किरणांवरूनच अणूपेक्षाही लहान अशा अत्यंत हलक्या कणांच्या अस्तित्वाची कल्पना शास्त्रांस आली. ऋण किरण हे वेगाने वाहणाऱ्या कणांचे समुदाय आहेत की तरंग आहेत याबद्दल एकोणिसाव्या शतकाच्या अखेरीस बराच वाद झाला, पण 1897 च्या सुमारास जे. जे. थॉमसन यांच्या प्रयोगावरून या किरणांच्या कणरूपी सिद्धांतास पुष्टी मिळाली. या प्रयोगावरून सिद्ध झाले की, कशाही रीतीने हे ऋण किरण निर्माण झाले तरी इलेक्ट्रॉनाचा विद्युत भार e व त्याचे वस्तुमान m यांचे गुणोत्तर e/m याचे मूल्य एकच येते व प्रत्येक कणाचे वस्तुमान हायड्रोजन अणूच्या वस्तुमानाच्या सुमारे $1/1810$ इतके असते. शिवाय हे कण प्रत्येक अणूचे घटक असले पाहिजेत अशी खात्री झाली. यानंतर 10-15 वर्षांनी कोणताही विद्युत भार मूलभूत एककांचा बनलेला असतो. असा स्पष्ट पुरावा मिळाला व अशा मूलभूत ऋण विद्युत भार एककास इलेक्ट्रॉन हे नाव मिळाले. ऋण विद्युत भार असलेला इलेक्ट्रॉन अणूचा घटक आहे म्हणून अणुगर्भावर (अणुकेंद्रावर) धन विद्युत भार असावयास पाहिजे हेही स्पष्ट झाले व ही गोष्ट अर्नेस्ट रदरफर्ड यांच्या कार्यावरून सिद्ध झाली.

इलेक्ट्रॉनाच्या विद्युत भाराचे मापन हे प्रथमतः एच. ए. विल्सन व जे. जे. थॉमसन यांनी केले. तसे करताना स्टोक्स यांच्या नियमाची सत्यता त्यांनी गृहीत धरली होती. स्टोक्स यांचा नियम असा आहे : श्यानता (प्रवाहास होणारा विरोध) असलेल्या द्रायूतून (प्रवाही पदार्थातून) गुरुत्वीय प्रेरणेखाली पडणाऱ्या लहान वजनदार गोलाचा वेग वाढत जाऊन अखेरीस एका विशिष्ट मूल्यास स्थिर होतो व या स्थिर मूल्यास अंतिम वेग म्हणतात. विद्युत भारित जलकणांचा बनलेला छोटा ढग त्याचया स्वतःच्या वजनामुळे (गुरुत्वीय प्रेरणेमुळे) खाली सरकत असताना विल्सन व थॉमसन यांनी त्याचा अंतिम वेग मोजला व त्यावरून जलकणाच्या त्रिज्येचे मूल्य काढले. ढगातील पाण्याचे वजन व त्यावरील विद्युत भार माहित असल्याने एका कणावरील विद्युत भार काढता आला व हा भार म्हणजे इलेक्ट्रॉनाचा विद्युत भार होय.

36) पुढील विधाने विचारात घ्या.

अ) अणूवर (Atom) ऋण विद्युत भार (Negative charge) असतो.

ब) जे. जे. थॉमसन याने सर्वात पहिल्यांदा इलेक्ट्रॉन ही संज्ञा मांडली.

वरीलपैकी काय चूक आहे?

1) फक्त अ

2) फक्त ब

3) दोन्ही

4) दोन्ही नाही.

37) पुढील विधाने विचारात घ्या.

अ) प्रत्येक कणाचे वस्तुमान हायड्रोजन अणूच्या वस्तुमानाच्या सुमारे $\frac{1}{1840}$ इतके असते.

ब) इलेक्ट्रॉन्सच्या विद्युतभाराचे मापन हे प्रथम एच. ए. विल्सन व जे. जे. थॉमसन यांनी केले.

योग्य विधान निवडा.

1) अ आणि ब दोन्ही

2) अ आणि ब दोन्ही नाही.

3) फक्त अ

4) फक्त ब

38) योग्य विधान निवडा.

- 1) अणू हा रासायनिकदृष्ट्या मूलद्रव्याचा लहानात लहान घटक आहे.
- 2) अत्यंत जास्त दाब असलेल्या नळीतील वायूमधून विद्युत विसर्जन केल्यास ऋण किरण मिळतात.
- 3) अणुकेंद्रावर ऋण विद्युत भार असतो.
- 4) यापैकी नाही.

39) अत्यंत कमी दाब असलेल्या नळीमध्ये किती इलेक्ट्रोड्स लावलेले असतात?

1) 2	2) 3
3) 1	4) यापैकी नाही.

40) ऋण विद्युत भार एककास इलेक्ट्रॉन हे नाव कधी मिळाले?

1) 1891	2) 1897
3) 1899	4) यापेक्षा वेगळे उत्तर

पुढील उतारा वाचून त्यावर आधारित 41 ते 45 प्रश्नाची उत्तरे द्या.

नीतिशास्त्राच्या तीन प्रणाली आहेत. एक प्रकार बुद्ध व ख्रिस्त यांनी दाखविलेला, या प्रकारात स्त्रीसुलभ कोमल सदगुणांवर जोर आहे. सारे मानवी जीवन मोलाचे, सारी माणसे सारखीच मौल्यवान, अपकाराची उपकाराने फेड करा, वाईटाला चांगल्याने उत्तर द्या, वाईटाला चांगल्याने प्रतिकार करा, सदगुण म्हणजे प्रेम आणि या प्रकारात राजकीयदृष्ट्या अमर्याद लोकशाहीकडे कल असतो. नीतिशास्त्राचा दुसरा प्रकार म्हणजे मॅकिअव्हिली व नीत्शे वगैरेंचा. या प्रकारात पुरुषगुणांवर-मर्दपणावर जोर आहे माणसे असमान आहेत असे मानले जाते. युद्ध, झगडे, स्पर्धा, सत्ता, विजय यांची यात नितांत आवड आहे. सत्ता व सामर्थ्य म्हणजेच सदगुण असे तो मानतो आणि वंशपरंपरा अनियंत्रित उमरावशाहीला महत्त्व देतो. तिसरा प्रकार सॉक्रेटिस, प्लेटो, अॅरिस्टॉटल वगैरेंचा. सर्वत्र पुरुषगुणांना प्राधान्य देणे किंवा स्त्रीगुणांनाच सर्वत्र लामू करण्यास ते तयार नाहीत. ते म्हणत की, परिपक्व मनच, सर्वांगीण विचार करणारे मनच योग्य निर्णय करू शकेल. वेगवेगळ्या परिस्थितीनुरूप योग्य व अयोग्य काय असते याचा विवेक ते करतात. प्रेमाने कधी सत्ता गाजवावी, सामर्थ्याने, बळाने केव्हा सत्ता गाजवावी, केव्हा प्रेम व केव्हा प्रहार करावे हे विवेकी मनुष्य जाणू शकतो, ते सदगुणाला विवेकाशी एकरूप समजतात. योग्य वेळी योग्य ते करणे, कमीजास्त प्रमाणात लोकशाही व वरिष्ठशाही यांचे संमिश्र शासन हा प्रकार पुरस्कारितो. अशा ज्या या वरपांगी परस्परविरोधी दिसणाऱ्या तीन नैतिक प्रणाली आहेत त्यांच्यात स्पिनोझाने अजाणता समन्वय घडवून आणला आहे. स्पिनोझाचा हा विशेष होय. या तिहींतून तो एक सुसंवादी ऐक्य निर्मितो, सुसंवादी मेळ निर्मितो, आणि असे एक नीतिशास्त्र देतो की जी अर्वाचीन विचारांची परमोच्च सिद्धी व निर्मिती आहे.

प्रथमच तो सांगतो की सुख हे आपल्या वर्तनाचे ध्येय आहे. सुखाचीही तो साधी फार सोपी व्याख्या करतो की सुख म्हणजे आनंद देणाऱ्या गोष्टींचे (सुखाचे) अस्तित्व व दुःखाचा अभाव. परंतु सुखदुःख या संज्ञा सापेक्ष आहेत, निरपेक्ष नाहीत; आणि त्या दशा नसून संक्रमणे आहेत. सुख म्हणजे कमी पूर्ण स्थितीतून अधिक पूर्ण स्थितीत जाणे. पूर्णत्वाच्या खालच्या स्थितीतून पूर्णत्वाच्या वरच्या स्थितीत जाणे. आपली शक्ती वाढण्यात आनंद सामावलेला असतो. दुःख म्हणजे पूर्णत्वाच्या वरच्या स्थितीतून खालच्या स्थितीत उतरणे, मी याला संक्रमणस्थित्यंतर म्हणतो, कारण सुख म्हणजे काही पूर्णता नव्हे.

41) योग्य जोड्या जुळवा.

गट अ

- अ) ख्रिस्त व बुद्ध यांचे नीतिशास्त्र
 ब) मॅकिअँव्हिली व नीत्शे यांचे नीतिशास्त्र
 क) सॉक्रेटिस, प्लेटो, ऑरिस्टॉटल यांचे नीतिशास्त्र

पर्यायी उत्तरे :

अ   ब   क

- 1) i   ii   iii
 2) ii   i   iii
 3) ii   iii   i
 4) iii   ii   i

गट ब

- i) स्त्रियांपेक्षा पुरुषांना प्राधान्य
 ii) सर्व माणसे समान आहेत.
 iii) माणसे असमान आहेत.

42) योग्य विधान निवडा.

- अ) नीतिशास्त्राच्या तीन प्रणाली आहेत.
 ब) स्पिनोझाने तिन्ही प्रणालींचा अभ्यास करून त्यात समन्वय घडवून आणला.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) अ आणि ब दोन्ही   2) अ आणि ब दोन्ही नाही.
 3) फक्त अ   4) फक्त ब

43) पुढील विधाने विचारात घ्या.

- अ) मॅकिअँव्हिली व नीत्शे नीतिशास्त्रात अनियंत्रित उमरावशाहीला महत्त्व दिले आहे.
 ब) सॉक्रेटिस, प्लेटो आणि ऑरिस्टॉटल यांचे नीतिशास्त्र लोकशाही व वरिष्ठशाही असे दोघांचे संमिश्र शासन प्रकार सुचवते.
 वरीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे?

- 1) फक्त अ   2) फक्त ब   3) दोन्ही   4) दोन्ही नाही.

44) स्पिनोझाच्या नीतिशास्त्रानुसार .....

- अ) सुख हे आनंद देणाऱ्या गोष्टींचे अस्तित्व व दुःखाचा अभाव होय.
 ब) सुख म्हणजे पूर्णत्वाच्या वरच्या स्थितीतून खालच्या स्थितीत जाणे.
 क) दुःख म्हणजे पूर्णत्वाच्या खालच्या स्थितीतून वरच्या स्थितीत जाणे.

वरीलपैकी काय योग्य आहे?

- 1) फक्त अ   2) फक्त अ, ब
 3) फक्त ब, क   4) वरील सर्व

45) उताऱ्यास योग्य शिर्षक सूचवा.

- 1) बुद्धीशास्त्र आणि त्याच्या प्रणाली   2) नीतिशास्त्र आणि त्याच्या प्रणाली
 3) लोकशाही आणि त्याची प्रणाली   4) यापैकी नाही.

Read the following Passages and answer the questions from 46 to 50 :

Corporate borrowers in India and other emerging economies are keen to borrow in foreign currency to benefit from lower interest and longer terms of credit. Such borrowings however, are not always helpful, especially in times of high currency volatility. During good times, domestic borrowers could enjoy triple benefits of (i) lower interest rates, (ii) longer maturity and (iii) capital gains due to domestic currency appreciation. This would happen when the local currency is appreciating due to surge in capital flows and the debt service liability is falling in domestic currency terms. The opposite would happen when the domestic currency is depreciating due to reversal of capital flows during crisis situations, as happened during the 2008 global crisis.

A sharp depreciation in local currency would mean corresponding increase in debt service liability, as more domestic currency would be required to buy the same amount of foreign exchange for debt service payments. This would lead to erosion in profit margin and have mark-to-market implications for the corporate. There would also be 'debts overhang' problem, as the volume of debt would rise in local currency terms. Together, these factors could create corporate distress, especially because the rupee tends to depreciate precisely when the Indian economy is also under stress, and corporate revenues and margins are under pressure.

In this context, it is felt that one of the factors contributing to faster recovery of Indian economy after the 2008 global crisis was the low level of corporate external debt. As a result, the significant decline in the value of rupee did not have major fallout for the corporate balance-sheets. Foreign currency borrowings, therefore, have to be contracted carefully, especially when no 'natural hedge' is available. Such natural hedge would happen when a foreign currency borrower also has an export market for its products. As a result, export receivables would offset, at least to some extent, the currency risk inherent in debt service payments. This happens because fall in the value of the rupee that leads to higher debt service payments is partly compensated by the increase in the value of rupee receivables through exports. When export receivables and the currency of borrowings are different, the prudent approach is for corporations to enter currency swaps to re-denominate asset and liability in the same currency to create natural hedge. Unfortunately, too many Indian corporations with little foreign currency earnings leave foreign currency borrowings unhedged, so as to profit from low international interest rates. This is a dangerous gamble for reasons described above and should be avoided.

46) Which of the following are the perceived benefits of borrowing in foreign currency?

- a) Availability of natural hedging in case of slide of domestic currency
- b) Lower interest rates for loans
- c) Longer duration of availability of loan
- d) Option of repayment of loan in local currency

Answer Options:

1) a, b, c, d

2) a, c

3) b, c

4) b, c, d

47) Why would depreciation in domestic currency increase the liability of debt service?

- 1) Due to depreciation in currency, quantum of overall loan in foreign currency would increase.
  - 2) Due to depreciation in local currency the lender would charge interest and reduce the term of loan as there is erosion in the value of currency.
  - 3) Due to depreciation in local currency, greater amount of local currency would be required to be spent for the same quantum of interest and loan payable in foreign currency.
  - 4) All of the above
-

48) Statement : An exporter who has taken a loan in foreign currency would have a natural hedging in case of decline in domestic currency.

- 1) The statement is always correct, as rise in exports earnings would partially offset the loss due to decline in domestic currency.
  - 2) The statement is partly correct as for natural hedging to happen exports earnings and foreign currency borrowing should be in same currency.
  - 3) Statement is incorrect as export gain will not happen if local currency is depreciating.
  - 4) No conclusions as per the statement can be drawn as export earning is independent of the variation in the rate of exchange.
-

49) Which amongst the following can be said to be the objective of the passage?

- 1) To highlight the risks of borrowing in foreign currency
  - 2) To highlight the need for hedging in case of borrowing in foreign currency
  - 3) To highlight the advantages in case of borrowing in foreign currency at times appreciation of domestic currency
  - 4) All of the above
-

50) For the Indian companies which have borrowed in foreign currency, why is corporate distress likely to take place in case of depreciation of rupee?

- 1) Corporates in India are generally importers of goods. They would have to pay much higher amount in rupees for their imports.
  - 2) The above situation could cause a debt over-hang problem resulting in distress.
  - 3) Such a situation could cause trade deficit for the corporate, because for which they would have to borrow more money, compounding the problem and causing distress.
  - 4) Apart from greater debt servicing in rupees to be done by the corporates, a slide in rupee is likely to take place when Indian economy is under stress. In such a situation their revenues are also likely to be adversely affected resulting in distress.
-

51) पुढील संख्यामालिका पूर्ण करा.

?, 19, 23, 29, 31

1) 12

2) 17

3) 16

4) 15

52) पुढील माहिती विचारात घ्या.

- एका कंपनीतील काही कामगार फक्त कॉफी पितात.
- काही कामगार फक्त चहा पितात.
- काही कामगार चहा आणि कॉफी असे दोन्ही पेय पितात.
- काही कामगार दुपारच्या जेवणासाठी घरूनच डबा घेऊन येतात.
- काही कामगार त्यांच्या कामाच्या जागेवरच कॉफी पित जेवन करतात.
- काही कामगार त्यांच्या कामाच्या जागेवर कधीच जेवन करत नाहीत.

वरील माहितीवरून कोणते विधान योग्य ठरते?

अ) या कामगारांपैकी काही कामगार असे आहेत की ते फक्त कॉफी पितात मात्र कधीच आपल्या कामाच्या जागेवर जेवन करत नाही.

ब) या कामगारांपैकी काही कामगार असे आहेत की ते फक्त चहा पितात मात्र कामाच्या ठिकाणी जेवन करत नाहीत.

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ

2) फक्त ब

3) दोन्ही

4) निश्चितपणे सांगता येणार नाही.

53) एका परिक्षेत रघुला कुणाल आणि दिक्षांत यांना मिळालेल्या एकत्रित गुणांपेक्षा जास्त गुण मिळाले. कुणाल आणि शंकर यांना मिळालेल्या एकत्रित गुणाची बेरीज ही रघुला मिळालेल्या गुणांपेक्षा जास्त आहे. सोनलचे गुण शंकर पेक्षा जास्त आहेत. नेहाला रघुपेक्षा जास्त गुण मिळाले. तर यांच्यापैकी सर्वाधिक मार्क्स कोणाला मिळाले?

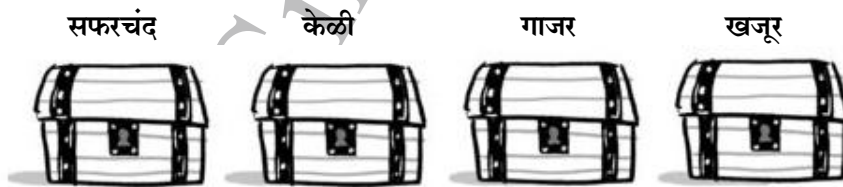
1) रघु

2) नेहा

3) सोनल

4) माहिती अपूर्ण

54) पुढील फोटोचे काळजीपूर्वक निरीक्षण करा.

वरील प्रत्येक बॉक्समध्ये वेगवेगळे फळ ठेवले आहे. त्यांच्यापैकी फक्त एकाच बॉक्सवर चिटकवलेले लेबल बरोबर आहे. तर आता सांगा की बरोबर लेबल चिटकवलेला बॉक्स निश्चितपणे सांगण्यासाठी कमीत कमी किती बॉक्स उघडून बघावे लागतील? (What is the minimum number of boxes that you need to open to be guaranteed to find out which one is labeled correctly?)

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त 2

2) फक्त 4

3) फक्त 1

4) फक्त 3

55) पुढील माहिती विचारात घ्या : आकृतीत इनपुट – परिणाम – आऊटपुट (Input-Effect-Output) असे दिले आहेत त्याचे काळजीपूर्वक निरीक्षण करून विचारलेल्या प्रश्नासाठी योग्य पर्याय निवडा.

Input	Effect	Output

प्रश्न : ?

पर्यायी उत्तरे :

- 1) 2) 3) 4)

56) पुढे 1 ते 9 क्रमांक असलेल्या फरश्या (Tiles) दिलेल्या आहेत. हनुमंतराव, ईश्वरीलाल आणि जामुवंतराव यांनी प्रत्येकी 3-3 फरश्या उचलल्या. त्यांनी कोणत्या फरश्या उचलल्या असे विचारले असता त्यांची विधाने पुढीलप्रमाणे होती.

- हनुमंतराव : माझ्याकडे 9 क्रमांकाची फरशी आहे तर जामुवंतरावांकडे 1 क्रमांकाची फरशी आहे.
  - ईश्वरीलाल : माझ्याकडील फरशांवरील क्रमांकाची बेरीज ही हनुमंतरावांकडील फरशांवरील क्रमांकाच्या बेरेजेइतकी होते.
  - जामुवंतराव : माझ्याकडील फरशांवरील क्रमांकाची बेरीज ही ईश्वरीलालकडील फरशांवरील क्रमांकाच्या बेरेजेइतकी होते.
- वरील तिघेही खरे बोलत आहे असे गृहीत धरले असता 5 क्रमांकाची फरशी कोणाकडे असेल ते पर्यायातून निवडा.

- 1) हनुमंतराव 2) ईश्वरीलाल
3) जामुवंतराव 4) ईश्वरीलाल किंवा जामुवंतराव

57) जर D हा B चा भाऊ (Brother) असेल तर C चे B शी नाते काय? (How C is related to B)

वरील प्रश्नाचे उत्तर शोधण्यासाठी पुढीलपैकी कोणते विधान गरजेचे आहे?

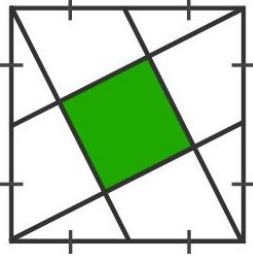
अ) D चा मुलगा हा C चा नातू (Grandson) आहे.

ब) B ही D ची बहीण आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- 1) फक्त अ 2) फक्त ब 3) अ आणि ब 4) यापैकी नाही.

58) पुढील आकृतीचा किती भाग रंगवलेला आहे?

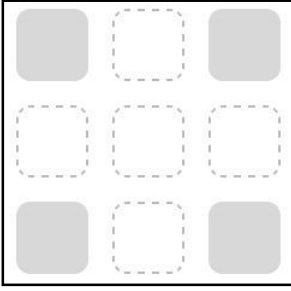
1) $\frac{1}{4}$

2) $\frac{1}{5}$

3) $\frac{2}{5}$

4) $\frac{3}{8}$

59) आकृतीत रंगवलेल्या भागाचा विचार न करता फक्त उभ्या आणि आडव्या ओळींचा विचार करा.

जर उभ्या आणि आडव्या ओळींची बेरीज प्रत्येकी 8 येत असेल आणि त्यासाठी क्रमवार 1 ते 5 संख्या वापरल्या असतील (एक संख्या एकदाच वापरायची आहे) तर मध्यभागी कोणता क्रमांक ठेवावा? (What number do you need to place in the centre)

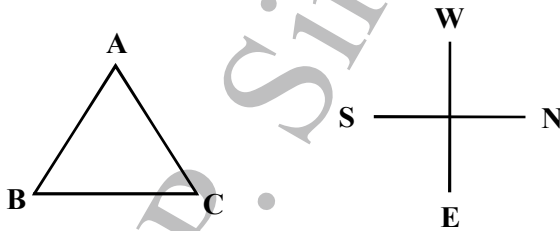
1) 1

2) 2

3) 3

4) दिलेल्या माहितीवरून असे उत्तर येणे शक्य नाही.

60) पुढे समभूज त्रिकोण (Equilateral triangle) दिला आहे त्या त्रिकोणाच्या तिनही कोपऱ्यावर A, B, C आकृतीत दाखवल्याप्रमाणे उभे आहेत.

जर A, B आणि C हे तिघे जर घड्याळाच्या काट्याच्या दिशेने (in clock wise direction) $1\frac{1}{2}$ बाजू चालले तर पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य ठरेल?

1) A हा C पासून आग्नेयेकडे (South-east) आहे.

2) B हा C पासून पूर्वेकडे (East) आहे.

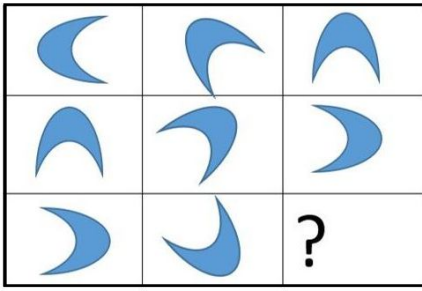
3) C हा A पासून नैऋत्येला (South-west) आहे.

4) यापैकी नाही.

- 61) एका सांकेतिक भाषेत 256 साठी red colour chalk, 589 साठी green colour flower आणि 254 साठी white colour chalk असे लिहीले तर green साठी काय लिहाल ?
- 1) 8
2) 9
3) 8 किंवा 9
4) निश्चितपणे सांगू शकत नाही.

- 62) एका दूधाच्या सॅम्पलमध्ये 50% पाणी आहे. जर यातील $\frac{1}{3}$ rd दूध आणि तेवढेच शुद्ध दूध यांचे मिश्रण केल्यास किती टक्के पाणी शिल्लक राहिल ? (There is milk sample with 50% water in it. If $\frac{1}{3}$ rd of this milk is added to equal amount of pure milk, then water in the new mixture will fall down to...?)
- 1) 25%
2) 30%
3) 35%
4) 33%

- 63) आकृतीतील प्रश्नचिन्हाच्या जागी योग्य पर्याय निवडा.

पर्यायी उत्तरे :

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

- 64) पुढील विधाने विचारात घ्या.

- काही पुस्तके कॅलेंडर आहेत.
- एकही कॅलेंडर पेपर नाही.
- सर्व पेपर पेन्सिल आहेत.
- काही पेन्सिल खुर्च्या आहेत.

निष्कर्ष : I) काही खुर्च्या पुस्तके आहेत.

II) एकही खुर्ची पुस्तक नाही.

III) काही पेपर पेन्सिल आहेत.

योग्य पर्याय निवडा.

- 1) फक्त III बरोबर
2) फक्त I किंवा II बरोबर
3) फक्त I किंवा II किंवा III बरोबर
4) एकही बरोबर नाही.

65) पुढे अक्षरे आणि त्यांचा सांकेतांक दिला आहे. त्याचे काळजीपूर्वक निरीक्षण करा आणि अटींचा अभ्यास करून योग्य पर्याय निवडा.

सांकेतांक	5	@	3	©	9	8	%	+	1	4	2	\$	#	7	6	★
अक्षर	P	I	M	A	E	G	F	J	H	B	D	N	R	Q	T	U

अटी :

- जर पहिल्या स्थानावर चिन्ह (Symbol) आणि शेवटच्या स्थानावर सम अंक (Even digit) असेल तर दोन्हीसाठी सम अंकासाठी असलेला संकेतांक (Code for the even digit) वापरावा.
- जर पहिल्या स्थानावर सम अंक (Even digit) आणि शेवटच्या स्थानावर विषम अंक (Odd digit) असेल तर त्यांच्या कोडची अदलाबदल (Interchange) करावी.
- जर पहिल्या स्थानावर विषम अंक (Odd digit) आणि शेवटच्या स्थानावर चिन्ह (Symbol) असेल तर दोन्हीसाठी चिन्हाचा कोड (Code for the symbol) वापरावा.
- जर पहिल्या आणि शेवटच्या अशा दोन्ही ठिकाणी चिन्ह (Symbol) असल्यास दोन्ही ठिकाणी Z हा कोड वापरावा.

प्रश्न : 9@374% साठी काय लिहाल ?

- 1) EIMQBF
- 2) FBQMIE
- 3) ZIMQBZ
- 4) FIMQBF

66) एका आठवड्यात सोमवार ते शनिवार अशी दररोज एक याप्रमाणे A, B, C, D आणि E ही नाटके सादर करण्यात येणार आहेत. फक्त यापैकी एक दिवस नाटक सादर केले जाणार नाही.

- नाटक D हे सोमवार नंतर परंतू गुरूवारच्या (Thursday) अगोदर सादर करण्यात येईल.
- नाटक E हे शनिवारी सादर करण्यात येईल.
- नाटक C हे पहिल्या दिवशी सादर करण्यात येणार नाही.
- नाटक B हे नाटक C सादर झाल्यानंतर लगेचच पुढच्या दिवशी असेल.
- नाटक A हे मंगळवारी (Tuesday) सादर केले जाईल.

वरील माहितीच्या आधारे कोणत्या दिवशी नाटक सादर होणार नाही ?

- 1) सोमवार
- 2) बुधवार
- 3) गुरूवार
- 4) शुक्रवार

67) दिपिका बाईकवर 30 किमी/तास या सरासरी (Average) वेगाने 6 तास प्रवास करून अपेक्षित ठिकाणी पोहचते. झुबैदा मात्र तेवढेच अंतर 4 तासात पूर्ण करते. जर दिपिकाने तिचा सरासरी वेग 10 किमी/तास ने वाढवला आणि झुबैदाने तिचा वेग 5 किमी/तास वाढवला तर दोघींनी तेवढेच अंतर पार केल्यास त्यांच्यातील वेळेचा फरक (Difference in time) किती असेल ?

- 1) 60 मिनिट
- 2) 54 मिनिट
- 3) 44 मिनिट
- 4) 48 मिनिट

68) सीमा, मीना, रिना या तिघी एका वर्तुळाकार मैदानाभोवती धावण्यास सुरुवात करतात. तिघींना एक फेरी पूर्ण करण्यास वेगवेगळा वेळ लागतो : 54 सेकंद, 42 सेकंद आणि 63 सेकंद. किती वेळानंतर या तिघी सुरुवातीच्या ठिकाणी एकत्र भेटतील?

- 1) 7 मिनिट
2) 6 मिनिट
3) 6 मिनिट 03 सेकंद
4) 6 मिनिट 18 सेकंद

69) पुढील माहिती वाचा.

- P \$ Q म्हणजे P हा Q पेक्षा मोठा नाही. (P is not greater than Q)
- P @ Q म्हणजे P हा Q पेक्षा मोठा आहे. (P is greater than Q)
- P # Q म्हणजे P हा Q पेक्षा लहान नाही. (P is not smaller than Q)
- P © Q म्हणजे P हा Q पेक्षा लहान आहे. (P is smaller than Q)
- P % Q म्हणजे P हा Q पेक्षा लहानही नाही आणि मोठा ही नाही. (P is neither smaller than nor greater than Q)

विधाने : W © B, B % V, V \$ R, R @ K

निष्कर्ष : I) K © B II) R # B III) V @ W

योग्य पर्याय निवडा.

- 1) फक्त I आणि II बरोबर
2) फक्त I आणि II बरोबर
3) फक्त II आणि III बरोबर
4) फक्त III बरोबर

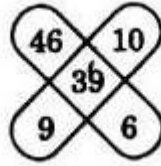
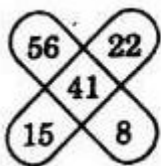
70) A, B आणि C या शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या संख्येचे गुणोत्तर (Ratio) 5 : 4 : 7 असा आहे. जर A शाळेतील विद्यार्थीसंख्या 20%, B शाळेतील विद्यार्थीसंख्या 25% आणि C शाळेतील विद्यार्थीसंख्या 20% ने वाढली असता A, B आणि C शाळेतील विद्यार्थ्यांचे गुणोत्तर कसे असेल?

- 1) 30 : 20 : 49
2) 25 : 30 : 42
3) माहिती अपूर्ण
4) यापैकी नाही.

71) रूस्तमचे आजचे वय त्याच्या मुलाच्या आजच्या वयाच्या 3 पट आहे आणि त्याच्या वडीलांच्या आजच्या वयाच्या $\frac{2}{5}$ पट आहे. तिघांच्या वयांची सरासरी 46 वर्षे असल्यास रूस्तमच्या वडीलांचे वय आणि रूस्तमच्या मुलाचे वय यांच्यातील फरक (Difference) किती येईल?

- 1) 58 वर्षे
2) 68 वर्षे
3) 78 वर्षे
4) 88 वर्षे

72) प्रश्नचिन्हाच्या जागी योग्य पर्याय निवडा.

- 1) 12
2) 25
3) 48
4) 52

73) जर $\frac{x}{2y} = \frac{6}{7}$, तर $\frac{x-y}{x+y} + \frac{14}{19} = ?$

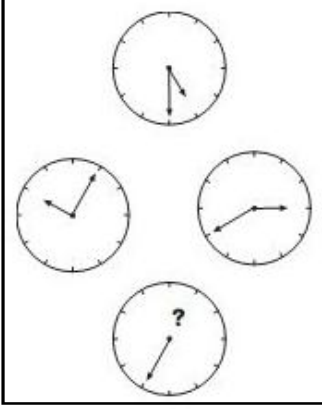
1) $\frac{13}{19}$

2) $\frac{15}{19}$

3) $1\frac{1}{19}$

4) 1

74) पुढील आकृतीचे काळजीपूर्वक निरीक्षण करून तास काटा (Hour hand) किती वर असेल ते पर्यायातून ओळखा.

1) 4

2) 3

3) 9

4) 7

75) एक व्यक्ती स्टेशनवर उभ्या असलेल्या ट्रेनला 12 मिनिटात ओलांडतो. तीच ट्रेन जेव्हा धावू लागते तेव्हा उभ्या असलेल्या त्या व्यक्तीस 54 सेकंदात ओलांडते तर रेल्वेचा वेग आणि व्यक्तीचा वेग यांच्यातील गुणोत्तर काय असेल?

1) 40 : 7

2) 40 : 3

3) 40 : 9

4) माहिती अपूर्ण

76) अवकाळी पावसामुळे कोल्हापूर जिल्ह्यातील बऱ्याचशा भागात खरीपाच्या पेरणीचे नुकसान झाले आहे. तुम्ही तेथील जिल्हाधिकारी पदावर कार्यरत असून त्याबाबत शेतकऱ्यांच्या हितासाठी कोणत्या शिफारशी तुम्ही राज्यसरकारला कराल?

अ) नुकसान झालेल्या भागातील लोकांना नुकसान भरपाईची मदत व्हावी.

ब) रब्बी पिकाच्या लागवडीसाठी सरकारने बियाणे आणि खते यांचा शेतकऱ्यांना मोफत पुरवठा करावा.

क) खरीप पिकासाठी शेतकऱ्यांनी घेतलेले कर्ज माफ करावे.

पर्यायी उत्तरे :

1) फक्त अ

2) फक्त अ, ब

3) फक्त अ, क

4) वरील सर्व

77) तुम्ही शिक्षण खात्याचे सचिव आहात. टिव्हीवर नुकत्याच झळकलेल्या बातमीद्वारे तुम्हाला असे कळाले आहे की 10 वी बोर्डाच्या पेपरच्या उत्तरपत्रिका तपासण्यासाठी ज्या शिक्षकांना दिल्या गेल्या त्यांनी त्या उत्तरपत्रिका समकक्ष वर्गातील विद्यार्थ्यांकडूनच तपासून घेतल्या आहेत, अशा वेळी तुम्ही काय कराल?

अ) अशा सर्व शिक्षकांना तुम्ही लगेच निलंबित कराल.

ब) अशा ज्या उत्तरपत्रिका विद्यार्थ्यांकडूनच तपासल्या गेल्या आहेत, त्या पुन्हा दुसऱ्या शिक्षकांकडून तपासून घ्याल.

क) सर्व उत्तरपत्रिका संगणकाद्वारे तपासण्यासाठीची काही शक्यता पडताळून पहाल.

पर्यायी उत्तरे :

1) वरील सर्व

2) फक्त अ

3) फक्त ब

4) फक्त अ, ब

78) तुम्ही रेल्वे स्टेशनवर तिकीट खिडकीच्या रांगेत नवी दिल्लीला जाण्यासाठी तिकीट काढण्यासाठी उभे आहात. तुम्हाला तिकडे मुलाखतीसाठी बोलावले असून ते तुमच्यासाठी महत्वाचे आहे. काही वेळानंतर तुमच्या लक्षात आले की एक व्यक्ती खूप सारे तिकीटांची खरेदी करतो आहे. तुम्हाला शंका आली आणि तुम्ही त्यास हटकले तेव्हा कळाले की तो तिकीट एजंट आहे आणि तो तुम्हाला तिकीट उपलब्ध करून देऊ शकतो. कारण रेल्वे आरक्षण निरीक्षक त्यांच्या ओळखीचे आहेत. अशा वेळी तुम्ही..

- 1) तिकीट एजंटचे म्हणजे ऐकाल आणि तुमचे तिकीट मिळवाल, अशाने तुमचा वेळही वाचेल आणि तुम्ही मुलाखतीची तयारी करू शकाल.
- 2) त्याला तिकीट खिडकीपासून दूर होण्यास सांगाल आणि तुम्ही तुमचानंबर येईपर्यंत रांगेत थांबाल.
- 3) एजंटला परत असे न करण्यास सांगाल. कारण ते नियमबाह्य आहे.
- 4) तुम्ही रेल्वेतील वरीष्ठ अधिकाऱ्यांकडे तक्रार कराल परंतु यासाठी तुमचा बहुमूल्य वेळ वाया जाईल.

79) तुम्ही मंत्रालयात उपसचिव आहात. तुमचे खालील सेक्शन अधिकारी, जे की मागील महिन्यातच तुमच्या विभागात रूजू झाले आहेत, ते ऑफिसमध्ये उशिरा येऊ लागले आहेत. ते एकाच फाईल संदर्भात खूप दिवसापासून काम करत आहेत आणि त्यांच्या वागण्यात बेशिस्त आणि उद्धटपणा वाढला आहे. तुमच्या ऑफिसमधील लोकांकडून असे कळाले आहे की त्यांची बदली या विभागात झाल्याने ते नाराज आहेत. कारण तेथे जास्त लोकांशी संबंध नाही. तर तुम्ही ....

- 1) त्यांच्याशी संवाद साधून त्यांचे वागणे सुधारण्यासाठी बोलाल.
- 2) तुमचा विभाग महत्वाच्या गोष्टी हाताळत असल्याने त्यांच्या कामचुकारणामुळे त्यांच्या बदलीसाठी नोटीस पाठवाल.
- 3) त्यांना शेवटची संधी द्याल की जेणेकरून ते त्यांची वागणूक सुधारतील नाहीतर शिस्तभंगाची कारवाई कराल.
- 4) तुमच्या वरिष्ठांना कळवून याबद्दल काय करावे यासाठी लेखी मागवाल.

80) तुम्ही एका जिल्ह्याचे पोलीस अधिक्षक आहात. एक मुलगा व मुलगी पोलीस संरक्षण मागण्यासाठी तुमच्याकडे आले आहेत. त्यांचा असा दावा आहे की ते प्रौढ आहेत, तसेच त्यांचे वय विवाह करण्यासाठी पात्र आहे आणि त्यासाठी आवश्यक कागदपत्रे उपलब्ध करण्याची त्यांची तयारी आहे. त्यांचा आंतरजातीय विवाह असल्याने त्यास त्यांच्या कुटुंबाचा व समाजाचा विरोध आहे. तसेच मुलीच्या पालकांनी मुलास जीवे मारण्याची धमकी दिली आहे. तुम्ही स्वतः अशा पद्धतीच्या लग्नाच्या विरोधात आहात. कारण लग्नबंधन टिकण्यासाठी पालकांचे आशिर्वाद महत्वाचे असतात. तसेच तुमचे पोलीस एका राजकीय आंदोलनांच्या ठिकाणी पाठविलेले आहे. अशा परिस्थितीत तुम्ही काय कराल.

- 1) मुलगा व मुलगी यांना घरी जाण्यास राजी कराल व लग्नाआधी घरच्यांचे आशीर्वाद घेण्यास सांगाल.
- 2) मुलांकडून दुरध्वनी क्रमांक घेऊन घरच्यांना लग्न करण्यास परवानगी देण्यास राजी कराल.
- 3) मुलांकडून लेखी तक्रार घ्याल व त्यांना पोलीस संरक्षण द्याल.
- 4) मुलांना एका आठवड्यानंतर येण्यास सांगाल कारण तुम्हाला वेळ नाही आणि तुमच्याकडे आवश्यक असणारे मनुष्यबळही नाही.

1) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – उताऱ्यातील दुसऱ्या परिच्छेदात याचा संदर्भ आढळतो तो पुढीलप्रमाणे : “आरशाचा अगदी प्राचीन पुरातत्त्वीय पुरावा इ.स.पू. सहाव्या सहस्रकातला आहे. काताल हुयुक नावाचं एक मोठं गाव सध्याच्या मध्य तुर्कस्थानात पाषाण युगात वसलेलं होतं. तिथं दहा स्त्रियांच्या कबरी सापडल्या. या कबरीत त्या सांगाड्यां-बरोबर खूप चकाकी असलेले आरसे मिळाले. हे आरसे ऑब्सिडियन नावाच्या ज्वालामुखीजन्य काचेचे होते.”

- आरसे बनवण्यासाठी कोणते घटक वापरले गेले असे विचारले असता पर्याय क्र. 4 योग्य ठरला असता.

2) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – उताऱ्यातील पुढील ओळी स्पष्ट करतात की, मीठ हे जीवनावश्यक आहे आणि तेवढेच महत्त्व आरशालाही मिळाले म्हणून प. क्र.4 योग्य ठरतो.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “मीठ ही सर्वच प्राण्यांची जीवनावश्यक गरज आहे. त्या गरजेइतकीच महत्त्वाची गरज असं आरशाला स्थान मिळालं, असं या समजुतीवरून स्पष्ट होतं. तसेच हे आरसे खूप जपले जायचे हेही दिसून येतं.”

3) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – आरशाचा वापर प्रतिमा बघण्यासाठी जादूटोणा तसेच धार्मिक समारंभात केलेला दिसतो. यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “अॅझटेक जमातीने ऑब्सिडियन आणि पायराईट (आयर्न सल्फाईड) पासून जादूटोणा आणि धार्मिक समारंभात वापरण्यासाठी आरसे बनवायला सुरुवात केली.”

4) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ बरोबर तर ब चूक आहे.

* विधान ‘अ’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “पहिल्यांदा संथ पाण्यात स्वतःचं प्रतिबिंब पाहिल्यानंतर हे आपलंच आहे, असं जेव्हा माणसाच्या लक्षात आलं त्यावेळी आपण अधिक चांगलं दिसावं असं त्याला वाटू लागलं आणि त्यातून तो अधिक चांगलं दिसण्याच्या खटपटीस लागला असावा, असं आपण म्हणू शकतो.”

* विधान ‘ब’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “आरशाचा अगदी प्राचीन पुरातत्त्वीय पुरावा इ.स.पू. सहाव्या सहस्रकातला आहे. काताल हुयुक नावाचं एक मोठं गाव सध्याच्या मध्य तुर्कस्थानात पाषाण युगात वसलेलं होतं. तिथं दहा स्त्रियांच्या कबरी सापडल्या. या कबरीत त्या सांगाड्यां-बरोबर खूप चकाकी असलेले आरसे मिळाले.” यावरून आरशाची निर्मिती कधी हे स्पष्ट होत नाही म्हणून विधान ब चुकीचे ठरते.

5) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – वरील सर्व विधाने अयोग्य आहेत.

- तांब्याच्या पत्र्यांना पॉलिश करून आरसे तयार करण्यासाठी जास्त कौशल्याची गरज असते.

- युरोप, आफ्रिका आणि आशिया मध्ये असे आरसे वापरण्यात आले.

- या आरशांवरून एखाद्या व्यक्तीचे सामाजिक स्थान लक्षात येत असे कारण या आरशांना सोन, चांदीची चौकट असे आणि त्याचबरोबर त्यावर मौल्यवान रत्ने बसविण्यात येत असे.

6) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण – यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “एक अविरत नैतिक आणि सामाजिक चिंता त्यांच्या जीवनावर छायेप्रमाणे पसरली होती; ती त्यांना सतत अस्वस्थ करत होती. मानवी जीवनातील, विशेषतः संस्कृतीच्या उभारणीतील अपुरेपणा अथवा दोष त्यांना तीव्रतेने जाणवत होते आणि त्यासंबंधीची त्यांची तळमळीची प्रतिक्रिया म्हणजेच त्यांचे लिखाण होते. म्हणूनच शेलेली काव्य हे नैतिक कृतीच मानत असे.”

7) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ बरोबर तर ब चूक आहे.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “उद्दिष्टांच्या संदर्भानुसार गांधीवादाची व्याख्या करणे शक्य आहे. परंतु रोमँटिसिझमची निश्चित व्याख्या दुरापास्त आहे.” येथे दुरापास्तचा अर्थ अधिक कठिण असा घेतला आहे.

8) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “औद्योगिक संस्कृतीच्या वाढत्या प्रभावाबरोबर पैसा केंद्रस्थानी आला आणि जीवनाच्या सर्व व्यवहाराची या नव्या केंद्राशी बांधिलकी प्रस्थापित होऊ लागली. मानवी मन अधिक स्वार्थपरायण तर झालेच, पण एक वाढती भावनाशून्यता मनाला घेरू लागली.”

9) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – अ आणि ब दोन्ही विधाने चुकीचे आहेत. कारण उताऱ्यात दोन्ही विधानांबाबतीत शक्यता वर्तविलेल्या आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “कार्यक्षेत्राच्या निवडीतील फरकामुळे जीवनाच्या व्यवहारी आणि बाह्य बाजूच्या मूल्यमापनात तफावत होणे अटळ असले तरी अंतर्यामी एखादा कवी आणि एखादा राजकर्णी वा समाजसेवक यांची जीवनजाणीव अथवा जीवनविषयक प्रतिक्रिया समान असू शकते, कारण दोघांच्या मनात खोलवर समान नैतिक प्रेरणा आणि मूल्ये असू शकतात.”

10) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ योग्य तर ब, क अयोग्य आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “अपरिहार्य अशा नागरीकरणाबरोबरच निसर्ग आणि मानव यांत दुरावा निर्माण झाला आणि तो झपाट्याने वाढत गेला. सांस्कृतिक दृष्ट्या निसर्गमानव लुप्त होऊन त्याची जागा नागरमानवाने घेतली. अधिक खोलवर आणि अधिक महत्त्वाचा बदल म्हणजे धर्म आणि धार्मिकता यांचा न्हास होऊन यंत्र आणि शास्त्रीय दृष्टी यांचे वर्चस्व प्रस्थापित होऊ लागले.”

11) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही योग्य आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “आपण लोकशाहीचे जे काही केले आहे, त्यामुळे तिच्यात ज्या विकृती निर्माण झाल्या आहेत त्यांच्या पलीकडे अशी काही मिथके आहेत की, ज्यांच्यावर आपली संसदीय पद्धत आधारित आहे.”

12) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब योग्य आहे. विचारलेल्या प्रश्नात ‘दरवेळी’ शब्द आल्याने क विधान येथे बरोबर येत नाही. यासाठी पुढील ओळी विचारात घ्या : “सामान्य माणूस स्वतःच्या हिताचाच विचार करतो. आपल्याला आत्ता आणि इथे किती फायदा होणार आहे, याचा तो विचार करतो, देशाच्या हिताचा नाही; बरेचदा स्वतःच्याही दूरगामी हिताचा नाही.”

13) उत्तर : पर्याय क्र.2

14) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही बरोबर आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “माणसाला व्यक्तिशः स्तुती करून हरभऱ्याच्या झाडावर सहज चढवता येते; समाजाला तर अगदी सहज. त्यांच्या आकांक्षांना सहज भडकावता येते. मग ह्या आकांक्षा पुऱ्या झाल्या नाहीत की दुसऱ्यांना खाली ओढण्यासाठी सुद्धा लोकांना सहज उद्युक्त करता येते.”

15) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – लोकशाहीतील दोष नमूद करताना उताऱ्यात खोटी आश्वासने देणे आणि त्याचबरोबर पत्रकारांवरील नियंत्रण वाढवून पाहिजे ते छापले जाणे हे आलेले आहेत. विधान क हा लोकशाहीतील दोष असू शकत नाही.

16) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण – विधान अ चूक तर ब बरोबर आहे.

* विधान 'अ' साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “अंतराळात असे ग्रह शोधून काढणे की ज्यांच्याशी आपण 'जमवून' घेऊ शकू, तिथे वसाहती निर्माण करू शकू आणि यासाठी हवा अंतराळप्रवास!”

17) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण – उताऱ्यात शेवटचा परिच्छेद एस्किमो लोकांचा संदर्भ देतो. तो. हवामानाशी जुळवून घेण्याशी संबंधित आहे.

18) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही योग्य आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “लोकसंख्या आटोक्यात ठेवून, जास्तीत जास्त धान्य उत्पादन करून आपण एकच गोष्ट साधत आहोत. आजचे मरण उद्यावर ढकलीत आहोत. पण एक ना एक दिवस अशी पाळी येणारच की पृथ्वीवर रहायला माणसांना जागा उरणार नाही; जेवायला अन्न मिळणार नाही. ही गोष्ट अगदी अटळ आहे. अनिवार्य आहे.”

19) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही योग्य आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “जीवन जगण्याच्या याच हक्कासाठी माणसाने अमेरिका, ऑस्ट्रेलिया ही खंडे शोधली, तिथे वस्ती केली. हा तर अलिकडचा इतिहास आहे. सर्वांना ज्ञात असलेला. हीच संधी आपल्या पुढच्या पिढ्यांना मिळायला नको? या भीषण संकटाला तोंड देण्याचा एकच मार्ग, एकच पर्याय आहे. अंतराळात असे ग्रह शोधून काढणे की ज्यांच्याशी आपण 'जमवून' घेऊ शकू, तिथे वसाहती निर्माण करू शकू आणि यासाठी हवा अंतराळप्रवास!”

20) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – वरील सर्व विधाने योग्य आहेत.

21) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : पहाटे पाच वाजून वीस मिनिटांनी मार्शल टिमोशेंको फोनवरून सांगत होता – “युद्धासाठी सैन्य तयार ठेवा. पण हल्ला मात्र करू नका.” सोव्हिएत महासंघाचा संरक्षणमंत्री असणाऱ्या मार्शल टिमोशेंको याला स्वतःच्या भावनांवर ताबा मिळवणं अवघड जात होतं. त्याने पुन्हा पुन्हा बजावलं, “आपल्याकडून आगळीक होता कामा नये. कोणत्याही परिस्थितीत ताबडतोब प्रत्युत्तर दिल जाऊ नये.” हे शब्द ऐकून नीश्टाटच्या पाठीच्या कण्यातून भीतीची लहर चमकून गेली. “आमच्या सर्वोच्च नेत्यांनाही काय घडतंय याचा नीट अंदाज येत नव्हता.”

22) उत्तर : पर्याय क्र.2

23) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – जर्मनीने सोव्हिएत महासंघावर कोणत्या बाजूने हल्ला केला हे स्पष्ट होत नाही त्यामुळे पर्याय क्र. 4 योग्य ठरतो.

24) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “तीस लाख जर्मन सैनिक, हजारो रणगाडे आणि हजारो विमानं वापरून सोव्हिएत महासंघावर जबरदस्त हल्ला चढविण्यात आला होता. बाल्टिक समुद्रापासून ते दक्षिणेक काळ्या समुद्रपर्यंत 2900 किलोमीटर लांबीच्या सरहद्दीवरून जर्मन फौजा सोव्हिएत प्रदेशात पुढे घुसत निघाल्या होत्या.”

25) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ बरोबर तर ब चूक आहे.

* विधान 'ब' साठी पुढील विधाने विचारात घ्या : पहाटे पाच वाजून वीस मिनिटांनी मार्शल टिमोशेंको फोनवरून सांगत होता – “युद्धासाठी सैन्य तयार ठेवा. पण हल्ला मात्र करू नका.”

26) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण – विधान अ चूक तर ब बरोबर आहे.

- * यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “यात डायनोसॉरांपासून वुली मॅमथ सारख्या हत्तीच्या पूर्वजांचा समावेश होता. या सर्व काळात बेडूक (फ्रॉग), भेक (टोड), सॅलामँडर यासारखे उभयचरी प्राणी मात्र टिकून होते. एवढंच नव्हे तर त्यांची संख्या आणि जाती वाढल्या होत्या. आज मात्र या उभयचरी प्राण्यांची संख्या झपाट्यान कमी होत चालली आहे.”

27) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब योग्य तर क अयोग्य आहे.

- * विधान ‘क’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “अलास्काच्या बर्फीळ प्रदेशापासून विषुववृत्तीय पर्जन्यारण्याच्या प्रदेशापर्यंत सर्वदूर उभयचरी प्राण्यांची पीछेहाट होत असल्याची चिन्हं आढळून येतात.” यावरून उभयचर प्राणी फक्त विषुववृत्तीय प्रदेशातच आढळतात हे विधान चुकीचे ठरते.

28) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब दोन्ही चूक आहेत.

- * यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “बेडकांच्या अंड्यांवर कवच नसते. यामुळे ती अंडी ज्या पाणथळ जागेत घातली जातात; तेव्हा त्या पाण्यात येणाऱ्या पदार्थांचा, त्या पाण्यात साठलेल्या प्रदूषकांचा किंवा वातावरणातून पाण्यात मिसळणाऱ्या घटकांचा या अंड्यातील जीवांवर लगेच परिणाम होतो. या अंड्यातून बाहेर पडणारे बेडकामासे पाण्यातला ऑक्सिजन घेतात. पाणवनस्पती खातात; यामुळे पाण्यात विरघळणाऱ्या हवेचा आणि पाणवनस्पतींनी शोषून घेतलेल्या रसायनांचा त्यांच्यावर परिणाम होतो.”

29) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – अ बरोबर तर ब चूक आहे.

- * विधान ‘अ’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “बेडकांना पर्यावरणाचे दर्शक मानण्यात येतं. पर्यावरणातील बदलांचे प्रतिबिंब बेडकांमध्ये अगदी लगेच पडते. त्यामुळे हे बदल धोकादायक असतील तर आपल्याला लगेचच सावधगिरीची सूचना मिळते.”
- विधान ब चुकीचे ठरते कारण बेडकांची संख्या कमी होण्याचे कोणतेही निश्चित कारण उताऱ्यात नमूद केलेले नाही.

30) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ चूक तर ब, क बरोबर आहे.

- बेडकांच्या आरोग्याचा आणि मानवी आरोग्याचा प्रत्यक्ष संबंध दिसून येतो असे उताऱ्यातून स्पष्ट होत नाही म्हणून विधान अ चुकीचे ठरते.

31) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही बरोबर आहेत.

- * यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “त्या दृष्टीने भारतीय संस्कृतीचा विचार केला, तर त्यात दोन प्रवाह आढळतात. पहिला प्रवाह, ती जगातील तत्कालीन सर्व संस्कृतींच्या संदर्भात बहुविधता असलेली व बहुविधतेचा आदर करणारी संस्कृती होती. मात्र, दुसऱ्या बाजूला भारतीय संस्कृतीत कमालीचा एकारलेपणा, संकुचितपणा व शोषण होते.”

32) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ बरोबर तर ब चूक आहे.

- * विधान ‘अ’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “संस्कृतीच्या संदर्भात आपल्या संस्कृतीची अशी जाणवी असणे - सतर्कता (self-reflective) असणे आवश्यक आहे. ही सतर्कता जितकी जास्त, तेवढे योग्य होईल, फक्त ती सत्यासाठी असावी.”
- * विधान ‘ब’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “भारतीय संस्कृतीचा विचार करणाऱ्या समाजपुरुषांनी आपल्या संस्कृतीचे निरूपण, नवरचना करणे ही आपल्या लोकांप्रती असलेली आपली जबाबदारी मानली होती.”

33) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – उताऱ्यातील “वर्ण-जाती व्यवस्था व त्याचे नियम तोडायला कुणालाही मोकळीक नव्हती. पंथांच्या बाबतीत बहुविधता असली, तरी जातीबाबत दयामाया नव्हती.” या ओळी विचारात घेता पर्याय क्र.3 योग्य ठरतो.

34) उत्तर : पर्याय क्र.4

35) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब बरोबर तर क चूक आहे.

* विधान ‘क’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “भारताइतका भाषेचा सखोल विचार क्वचित झाला होता, तरीही त्याबद्दल दुराग्रह नव्हता. तणाव असतील, तरी बहुविधतेला मान्यता होती.”

36) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब दोन्ही चुकीची आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “या शतकांत सर्व अणूंत आढळणारा एक ऋण विद्युत भारित कण म्हणून इलेक्ट्रॉन प्रसिद्धी पावला. इलेक्ट्रॉन ही संज्ञा सर्वप्रथम जी. स्टोनी यांनी 1891 साली विद्युत भाराच्या एककास उद्देशून वापरली.”

37) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – विधान अ चूक तर बरोबर आहे.

* विधान ‘अ’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “या प्रयोगावरून सिद्ध झाले की, कशाही रीतीने हे ऋण किरण निर्माण झाले तरी इलेक्ट्रॉनाचा विद्युत भार e व त्याचे वस्तुमान m यांचे गुणोत्तर e/m याचे मूल्य एकच येते व प्रत्येक कणाचे वस्तुमान हायड्रोजन अणूच्या वस्तुमानाच्या सुमारे $1/1810$ इतके असते.”

* विधान ‘ब’ साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “इलेक्ट्रॉनाच्या विद्युत भाराचे मापन हे प्रथमतः एच्. ए. विल्सन व जे. जे. टॉमसन यांनी केले. तसे करताना स्टोक्स यांच्या नियमाची सत्यता त्यांनी गृहीत धरली होती.”

38) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – विधान 1, 2, 3 तिनही अयोग्य आहेत.

- इलेक्ट्रॉन हा रासायनिकदृष्ट्या मूलद्रव्याचा लहानात लहान घटक आहे.
- अत्यंत कमी दाब असलेल्या नळीतील वायूमधून विद्युत विसर्जन केल्यास ऋण किरण मिळतात.
- अणुकेंद्रावर धन विद्युत भार असतो.

39) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – या प्रश्नाचा संदर्भ उताऱ्यातील माहितीशी संबंधित नसल्याने पर्याय क्र. 4 योग्य ठरतो.

40) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “ऋण किरण हे वेगाने वाहणाऱ्या कणांचे समुदाय आहेत की तरंग आहेत याबद्दल एकोणिसाव्या शतकाच्या अखेरीस बराच वाद झाला, पण 1897 च्या सुमारास जे. जे. थॉमसन यांच्या प्रयोगावरून या किरणांच्या कणरूपी सिद्धांतास पुष्टी मिळाली. यानंतर 10-15 वर्षांनी कोणताही विद्युत भार मूलभूत एककांचा बनलेला असतो. असा स्पष्ट पुरावा मिळाला व अशा मूलभूत ऋण विद्युत भार एककास इलेक्ट्रॉन हे नाव मिळाले.”

41) उत्तर : पर्याय क्र.3

42) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ, ब दोन्ही योग्य आहेत.

* यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : “अशा ज्या या वरपांगी परस्परविरोधी दिसणाऱ्या तीन नैतिक प्रणाली आहेत त्यांच्यात स्पिनोज्ञाने अजाणता समन्वय घडवून आणला आहे. स्पिनोज्ञानाचा हा विशेष होय. या तिहींतून तो एक सुसंवादी ऐक्य निर्मितो, सुसंवादी मेळ निर्मितो, आणि असे एक नीतिशास्त्र देतो की जी अर्वाचीन विचारांची परमोच्च सिद्धी व निर्मिती आहे.”

43) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – विधान अ आणि ब दोन्ही विधाने योग्य आहेत.

- * विधान 'अ' साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : "नीतिशास्त्राचा दुसरा प्रकार म्हणजे मॅकिअव्हिली व नीत्शे वगैरेंचा. या प्रकारात पुरुषगुणांवर-मर्दपणावर जोर आहे. माणसे असमान आहेत असे मानले जाते. युद्ध, झगडे, स्पर्धा, सत्ता, विजय यांची यात नितांत आवड आहे. सत्ता व सामर्थ्य म्हणजेच सद्गुण असे तो मानतो आणि वंशपरंपरा अनियंत्रित उमरावशाहीला महत्त्व देतो."
- * विधान 'ब' साठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : "तिसरा प्रकार सॉक्रेटिस, प्लेटो, अॅरिस्टॉटल वगैरेंचा. सर्वत्र पुरुषगुणांना प्राधान्य देणे किंवा स्त्रीगुणांनाच सर्वत्र लागू करण्यास ते तयार नाहीत. ते म्हणत की, परिपक्व मनच, सर्वांगीण विचार करणारे मनच योग्य निर्णय करू शकेल. वेगवेगळ्या परिस्थितीनुरूप योग्य व अयोग्य काय असते याचा विवेक ते करतात. प्रेमाने कधी सत्ता गाजवावी, सामर्थ्याने, बळाने केव्हा सत्ता गाजवावी, केव्हा प्रेम व केव्हा प्रहार करावे हे विवेकी मनुष्य जाणू शकतो, ते सद्गुणाला विवेकाशी एकरूप समजतात. योग्य वेळी योग्य ते करणे, कमीजास्त प्रमाणात लोकशाही व वरिष्ठशाही यांचे संमिश्र शासन हा प्रकार पुरस्कारितो."

44) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण – विधान अ बरोबर तर ब, क चुकीचे आहे.

- * यासाठी उताऱ्यातील पुढील ओळी विचारात घ्या : "सुख म्हणजे कमी पूर्ण स्थितीतून अधिक पूर्ण स्थितीत जाणे. पूर्णत्वाच्या खालच्या स्थितीतून पूर्णत्वाच्या वरच्या स्थितीत जाणे. आपली शक्ती वाढण्यात आनंद सामावलेला असतो. दुःख म्हणजे पूर्णत्वाच्या वरच्या स्थितीतून खालच्या स्थितीत उतरणे, मी याला संक्रमणस्थित्यंतर म्हणतो, कारण सुख म्हणजे काही पूर्णता नव्हे."

45) उत्तर : पर्याय क्र.2

46) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – Refer these lines from passage : "During good times, domestic borrowers could enjoy triple benefits of (i) lower interest rates, (ii) longer maturity and (iii) capital gains due to domestic currency appreciation."

47) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण – Refer these lines from passage : "This happens because fall in the value of the rupee that leads to higher debt service payments is partly compensated by the increase in the value of rupee receivables through exports. When export receivables and the currency of borrowings are different, the prudent approach is for corporations to enter currency swaps to re-denominate asset and liability in the same currency to create natural hedge."

48) उत्तर : पर्याय क्र.2

49) उत्तर : पर्याय क्र.1

50) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण – Refer these lines from passage : "A sharp depreciation in local currency would mean corresponding increase in debt service liability, as more domestic currency would be required to buy the same amount of foreign exchange for debt service payments. This would lead to erosion in profit margin and have mark-to-market implications for the corporate. There would also be 'debts overhang' problem, as the volume of debt would rise in local currency terms. Together, these factors could create corporate distress, especially because the rupee tends to depreciate precisely when the Indian economy is also under stress, and corporate revenues and margins are under pressure."

51) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण - दिलेल्या संख्या सर्व मूळ संख्या (Prime numbers) आहेत.

52) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - चहा आणि कॉफी पिणारे या कामगारांचा एक सेट होतो. कामाच्या ठिकाणी जेवणारे आणि न जेवणारे यांचा एक वेगळा सेट होतो. त्यामुळे दोघांशी एकमेकांचा संबंध लावणे दिलेल्या माहितीवरून अशक्य ठरते.

53) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - रघू > कुणाल + दिक्षांत, कुणाल + शंकर > रघु, सोनल > शंकर, नेहा > रघु
- यावरून अंतिम निष्कर्षापर्यंत पोहचू शकत नाही.

54) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण - वर्गात स्पष्टीकरण दिले जाईल.

55) उत्तर : पर्याय क्र.3

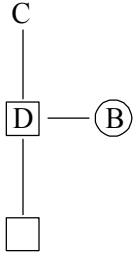
56) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण - दिलेल्या माहितीवरून,

- हनुमंतराव : 9, 2, 4 = 15
- जामुवंतराव : 1, 8, 6 = 15
- ईश्वरीलाल : 3, 5, 7 = 15

57) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - येथे B ही C ची मुलगी हे लक्षात येते परंतु C हे वडील की आई हे लक्षात येत नाही.

- : महिला दर्शवते.
- : पुरुष दर्शवते.

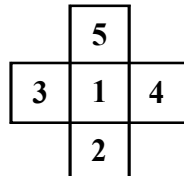
58) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण -

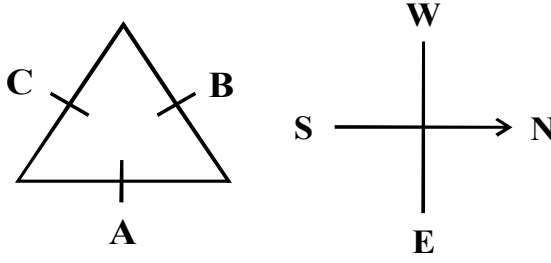
59) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण -

60) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण -

61) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण - red colour chalk : 256

- green colour flower : 589
- white colour chalk : 254
- colour साठी : 5
- chalk साठी : 2
- green flower साठी : 89
- परंतू green साठी निश्चित सांगू शकत नाही.

62) उत्तर : पर्याय क्र.1

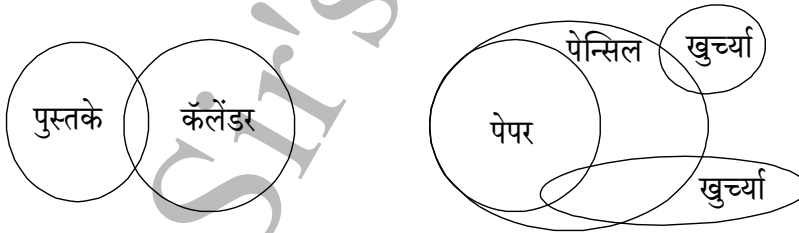
स्पष्टीकरण - समजा अगोदरचे दूध एकूण : 30 लीटर मानू, (30 का मानले तर 3 च्या पटीत घ्यावे, जेणेकरून $\frac{1}{3}$ करणे सोपे जाईल.) याच्यामध्ये पाण्याचे प्रमाण : 50% आहे. यापैकी $\frac{1}{3}$ दूध काढले : 10 लीटर, 10 लीटरमध्ये : 5 लीटर दूध आणि 5 लीटर पाणी असेल. या 10 लीटरमध्ये आणखी 10 लीटर शुद्ध दूध मिसळायचे आहे. म्हणजेच पूर्ण 20 लीटर मिश्रणात 5 लीटर पाणी त्यामुळे पाण्याचे प्रमाण 25% असेल.

63) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण - उभ्या ओळीचा विचार करता आकृती 90° ने घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने फिरते आहे.

64) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण -

65) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - अट क्रमांक 3 चा उपयोग होतो.

66) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण -

A	D	C	B	E
मंगळवार	बुधवार	गुरूवार	शुक्रवार	शनिवार

67) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण - एकूण अंतर = $30 \times 6 = 180$ किमी

- झुबैदाचा ताशी वेग = $\frac{180}{4} = 45$ किमी/तास

- वेग वाढवल्यास दिपिकास लागणारा वेळ = $\frac{180}{30+10}$
= 4 तास 30 मिनिट

- वेग वाढवल्यास झुबैदास लागणारा वेळ = $\frac{180}{45+5} = \frac{180}{50}$
= 3 तास 36 मिनिट

- दोघींच्या वेळेतील फरक = 4 तास 30 मिनिट - 3 तास 36 मिनिट
= 54 मिनिट

68) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - 42, 54 आणि 63 चा लसावी (LCM) = 378 सेकंद

= $\frac{378}{60}$ मिनिट = 6 मिनिट 18 सेकंद

69) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण - $W < B = V \leq R > K$

यावरून : I) $K < B$ चूक

II) $R \geq B$ बरोबर

III) $V > W$ बरोबर

70) उत्तर : पर्याय क्र.4

स्पष्टीकरण - $A : B : C = 5 : 4 : 7$

- नवीन गुणोत्तर = $5x \times \frac{120}{100} : 4x \times \frac{125}{100} : 7x \times \frac{120}{100}$
= $600x : 500x : 840x$
= $30 : 25 : 42$

71) उत्तर : पर्याय क्र.3

स्पष्टीकरण - रूस्तमचे वय = x

- त्याच्या मुलाचे वय = $\frac{x}{3}$

- त्याच्या वडीलांचे वय = $\frac{5}{2}x$

- तिघांच्या वयांची बेरीज = $46 \times 3 = 138$

$x + \frac{x}{2} + \frac{5x}{2} = 138$

$x = 36$

मुलाचे वय = 12

वडीलांचे वय = 90

त्यांच्यातील फरक = 78 वर्षे

72) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण - (34 + 11) - (14 + 6) = 45 - 20 = 25

73) उत्तर : पर्याय क्र.4

74) उत्तर : पर्याय क्र.1

स्पष्टीकरण - प्रत्येक आकृतीतील तास काटा आणि मिनिट काटा यांची बेरीज 11 होते.

75) उत्तर : पर्याय क्र.2

स्पष्टीकरण -

$$\text{व्यक्तीचा वेग} = \frac{\text{रेल्वेची लांबी (L)}}{12 \times 60 \text{ सेकंद}}$$

$$\text{टेनचा वेग} = \frac{\text{रेल्वेची लांबी (L)}}{54 \text{ सेकंद}}$$

$$- \text{दोघांच्या वेगांचे गुणोत्तर} = \frac{\frac{L}{54}}{\frac{L}{12 \times 60}} = \frac{720}{54} = 40 : 3$$

76) उत्तर : पर्याय क्र.4

77) उत्तर : पर्याय क्र.4

78) उत्तर : पर्याय क्र.4

79) उत्तर : पर्याय क्र.3

80) उत्तर : पर्याय क्र.3

महाराष्ट्रातील सर्वोत्कृष्ट टेस्ट सिरीज राज्यसेवा पूर्व परीक्षा २०२० - Test Series

- वैशिष्ट्ये -

- * आयोगाच्या बदलत्या पॅटर्नच्या आधारावर टेस्ट
- * परीक्षेनंतर लगेचच प्रश्नांचे सखोल DISCUSSION
- * DISCUSSION मध्ये Approach Making वर भर
- * परीक्षेनंतर लगेचच निकाल जाहीर केला जाईल.
- * योजना, लोकराज्य, कुरूक्षेत्र, India Year Book तसेच विविध वार्षिक अहवालावर आधारित विशेष सराव पेपर
- * चालू घडामोडींवर अधिक भर

मुलींसाठी विशेष
सवलत

आयोगाच्या आतापर्यंत झालेल्या पूर्व परीक्षेतील GS पेपरचे घटकनिहाय वर्गीकरण

क्र.	घटक	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.	चालू घडामोडी	07	12	21	16	15	15	12
2.	इतिहास	14	17	22	22	15	15	15
3.	भूगोल	18	16	08	16	17	15	15
4.	राज्यशास्त्र	17	10	12	11	12	15	15
5.	अर्थशास्त्र	15	08	12	07	14	15	15
6.	इकोलॉजी	05	09	05	07	07	05	05
7.	सामान्य विज्ञान	24	28	20	21	20	20	23

आयोगाच्या आतापर्यंत झालेल्या पूर्व परीक्षेतील CSAT पेपरचे घटकनिहाय वर्गीकरण

क्र.	घटक	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.	परिच्छेद (मराठी-इंग्रजी)	41	37	33	40	40	40	40
2.	परिच्छेद (मराठी)	04	05	05	05	05	05	05
3.	परिच्छेद (इंग्रजी)	05	08	12	05	05	05	05
4.	अंकगणित	09	03	06	04	11	11	06
5.	बुद्धिमानपन क्षमता	16	22	19	21	14	14	19
6.	निर्णय क्षमता	05	05	05	05	05	05	05

I.P. SIR'S SUCCESS ACADEMY

<https://www.facebook.com/iprsuccessacademy/> <https://t.me/successacademyipr> <https://www.youtube.com/channel/UC1h6SHW4PLdJbJfEw9gQ>

5th Floor, Kesari Wada,
568, Narayan Peth, Pune - 30. **7276568803/7620223047**

राज्यसेवा पूर्व परीक्षा २०२० - Test Series - Time Table

क्र.	दिनांक	विषय	वेळ	चर्चासत्र
1.	30 नोव्हें. 2019	GS	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
2.	07 डिसें. 2019	C-SAT	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
3.	21 डिसें. 2019	पेपर क्र. 1 (GS)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
4.	28 डिसें. 2019	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
5.	04 जाने. 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
6.	11 जाने. 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
7.	25 जाने. 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
8.	01 फेब्रु. 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
9.	08 फेब्रु. 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
10.	15 फेब्रु. 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 2 ते 4	दु. 4 ते 6
11.	29 फेब्रु. 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	स. 10 ते 12	दु. 12 ते 1
12.	29 फेब्रु. 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 3 ते 5	दु. 5 ते 6
13.	07 मार्च 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	स. 10 ते 12	दु. 12 ते 1
14.	07 मार्च 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 3 ते 5	दु. 5 ते 6
15.	14 मार्च 2020	पेपर क्र. 1 (GS)	स. 10 ते 12	दु. 12 ते 1
16.	14 मार्च 2020	पेपर क्र. 2 (C-SAT)	दु. 3 ते 5	दु. 5 ते 6

5th Floor, Kesari Wada,
568, Narayan Peth, Pune - 30. **7276568803/7620223047**